

เจ้าสัวและขุนศึก : บริบททางวัฒนธรรมและการเมืองของสังคมไทยสมัยใหม่และสามก๊กนิยายพงคาวดารจันจ

เคร็ก เจ. เรย์โนลด์ส

ด้วย ความนิยมที่แพร่หลายในกรุงเทพฯ กวันนี้ รวมถึงการใช้เป็นสำนวนถากถางนักการเมืองในเชิงตกลงร้าย ตลอดจนสามารถใช้เป็นข้อแนะนำสำหรับผู้ที่เป็นและกำลังจะเป็นนักธุรกิจทำให้แนวใจได้ว่า สามก๊ก เป็นยิ่งกว่านิทาน (fable) ที่เล่าถึงความเป็นอันหนึ่ง อันเดียวกันและความแตกแยกของจักรวรรดิจีนโบราณ นิยาย (romance) เรื่องนี้ ได้นอกเล่าเรื่องราวช่วงปลายราชวงศ์อันยุคหลัง และความยุ่งเหยิงระหว่างราชวงศ์ที่ยาวนานกว่าสองพศวรรษ จนที่สุดรัฐจิ้น (ก่อนคริสต์ศักราช ๒๖๕) ได้รวบรวมดินแดนบางส่วนเข้าไว้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ อีกครั้ง นิยายเรื่องนี้เป็นที่รู้จักกัน ในฐานะที่เป็นสืบสำหรับสร้างความเป็นเจ้าในเอเชียห่วงก่อนสมัยใหม่ ประวัติศาสตร์ยาวนานของนิยายพงคาวدار เรื่องนี้ ปรากฏครั้งแรกเมื่อคริสต์ศตวรรษที่ ๙ ใน

ผู้แปล - วารุณี โอสการม์ สถาบันไทยศิริกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การแปลครั้งนี้ขอขอบพระคุณ คุณจุฬาพร เอื้อรักสกุล คุณธรรมเกียรติ กันอวิ ที่ช่วยสอนท่านและแก้ไขสำนวนภาษาบางตอนให้กระชับถูกต้องขึ้น

“ บทความนี้เสนอครั้งแรกในการบรรยายที่สยามสมาคม เพื่อเป็นที่ระลึกแด่คุณแม่น เมื่อเดือนมิถุนายน ๑๙๗๒ และนำมาเสนออีกครั้งหนึ่งเป็นภาษาไทย ที่สถาบันไทยศิริกษาเมื่อวันที่ ๑๗ มกราคม ๑๙๙๓ ผู้เขียนขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งต่อผู้วิจารณ์สองท่าน คือ ดร. เกษียร เดชาพิรัช และ ดร. พิชิต ฉิชิตกิจสมบูรณ์ ที่ได้ให้ข้อวิจารณ์อย่างยอดเยี่ยม แต่ด้วยเหตุผลเรื่องข้อจำกัดของเวลาและสถานที่ ข้าพเจ้าจึงไม่สามารถประมวลเรื่องทั้งหมดในการนำเสนอครั้งนี้ ”

อย่างไรก็ตามในการเสนอบทความนี้ ในการสัมมนาทั้งที่แคนเนอร์ ออกสเตอร์เลีย และสิงคโปร์ ข้าพเจ้าได้รับประโยชน์จากความช่วยเหลืออย่างมากจากผู้เข้าร่วมสัมมนา ข้าพเจ้าขอขอบคุณ แบนเดติก แคนเดอร์สัน วารุณี โอสการม์ เกษียร เดชาพิรัช สุวี ณ ปะสี ที่ประทับใจพัฒนา ราฟ เดอ เครสพิคเนียร์ จุฬาพร เอื้อรักสกุล สัตกรินทร์ นิยมศิลป์ โนนี ติลเลอร์ มาร์ค เออลลิน มาลินี ดิลก瓦ณิชย์ สมบัติ จันทร์วงศ์ ลิซ่า ยอง โนนี ริด จอห์น คลาร์ก วัลเชล เยง ฉลอง สุนทราวาณิชย์ นอร์ลีส์ โอ เพลคอกกี้ พิรุณ ฉัตรวนิชกุล และชลธิรา สัตยาวัฒนา บุคคลเหล่านี้ได้ช่วยนำทางการวิจัยเบื้องต้นของข้าพเจ้าให้อยู่ในทิศทางที่ถูกต้อง ”

รูปแบบเรื่องบอกเล่าในหมู่ประชาชน (popular storytelling) ได้วับการตีพิมพ์ร้าวช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๔ เป็นอย่างน้อยและกลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ หลังกวนจงได้นำมาตัดต่อเรียบเรียงเป็นเรื่องต่อเนื่องกันเป็นครั้งแรก นิยายชุดนี้ได้ถูกยกเป็นหนึ่งในสี่ของงานเตียนชั้นเอกของจีนสมัยราชวงศ์หมิง และเป็นไปได้ว่างานชุดนี้ได้เป็นต้นแบบของนวนิยายจีนยุคศตวรรษที่ ๑๖ กระทั้งถึงจุดสุดยอดเป็นผลงานที่เหมาจงกันได้แก่ความให้สละสละวาย และเรียบเรียงเรื่องที่ให้เป็นระเบียบชัดเจนมาก่อนปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗^๘ มีการศึกษาเนื้อหา San Kuo ลึกล้ำที่สุดในประวัติศาสตร์ที่แท้จริง โดยนำเอาข้อมูลทางประวัติศาสตร์มาใช้เป็นหลักฐานซึ่งเนื้อเรื่องที่แตกต่างออกไปอันเป็นส่วนที่เป็นไปจากความจริงในอดีต^๙ ปัจจุบันได้มีการศึกษามากขึ้นเกี่ยวกับการแพร่ขยายของ San Kuo จากประเทศจีนเข้ามาสู่ดินแดนเอเชียตะวันออกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยผ่านชานจีนอพยพ^{๑๐} ทุกวันนี้ในประเทศไทย ประเทศแคนาดาและออสเตรเลียจะเป็นสถานที่ที่ได้รับอิทธิพลจากการยึดครองจีน ก็ยังมีการนำสามก๊กมาเรียนรู้ใหม่ และนำไปประยุกต์ใช้แก้

ปัญหาชีวิตประจำวัน ที่ยังใหญ่กว่านั้นคือเราอาจกล่าวได้ว่า San Kuo จะบันต่างๆ ได้สนับสนุนและส่งเสริมหลักปฏิบัติของโลกแห่งธุรกิจการเมืองและยังแสดงออกอย่างชัดแจ้งถึงวัฒนธรรมเชิงยุทธศาสตร์สำหรับชีวิตในสังคมอีกด้วย

ในสยาม มีการแปลงานชิ้นนี้ครั้งแรกระหว่างปลายศตวรรษที่ ๑๙ สมัยดันรัตนโกสินทร์ โดยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงโปรดฯ ให้รัฐบาลไทยจัดทำเป็นภาษาไทย จนเป็นที่รู้จักกันว่า สามก๊ก กระทั้งค.ศ.๑๙๐๕ สามก๊กได้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรวิชาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จึงทำให้เป็นที่รู้จักในผู้อ่านหลายรุ่น ในค.ศ. ๑๙๑๔ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลฯ ทรงโปรดฯ ให้รัฐบาลไทยจัดทำเป็นภาษาไทย ด้วยพระบรมราชโองการ ส่วนพระองค์ที่เป็นเลิศทางอักษรศาสตร์ทรงก่อตั้งวารสารคตีสโนรรุ๊ฟ โปรดให้มีการประชุมคัดเลือกผลงานยอดเยี่ยมสำหรับวารสารคตี ๗ ประเภท สามก๊กได้รับการระบุให้เป็นยอดของความเรียงเรื่องนิทาน^{๑๑} เจตนารมณ์และเป้าหมายการแปลสามก๊กทุกครั้งที่มีมานับเป็นเวลากว่าร้อยปี คือการทำให้มีลักษณะพื้นเมือง

^๘ Andrew H. Plarks ; *The Four Masterwords of the Ming Novel*, (Princeton : Princeton University Press, 1987), บทที่ ๔. ดู Y.W. Ma, "The Chinese Historical Novel : An Outline of Themes and Contexts," *Journal of Asian Studies*, 34:2 (Feb. 1975), 277-94.

^๙ Rafe de Crespigny, *Generals of the South : The Foundation and Early History of the Three Kingdoms State of Wu*. (Canberra : Faculty of Asian Studies, Australian National University, 1990) ปัจจุบันเป็นงานศึกษาที่มีหลักฐานเป็นเรื่องราวและมีน้ำหนักน่าเชื่อถือมากที่สุด

^{๑๐} Claudine Salmon, ed., *Literary Migrations : Traditional Chinese Fiction in Asia (17-20th Centuries)*. (Beijing : International Culture Publishing Corporation, 1987) สำหรับเรื่องการแพร่กระจายของสามก๊กในโลกมาเลียให้ดูงานของผู้เขียนคนเดียวกันนี้เรื่อง "The Three Kingdoms in the Malay World -- Religion and Literature," *Asian Culture*, 16 (June 1992), 14-34.

^{๑๑} Wibha Senanan, *The Genesis of the Novel in Thailand* (Bangkok : Thai Watana Phanich Co., 1975), 21 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (กรุงเทพฯ : ครุศภा, ๑๙๖๓) หน้า ๒๕ สำหรับเรื่องวรรณคดีสโนรรุ๊ฟ Walter F. Vella, *Chaiyo! King Vajiravudh and the Development of Thai Nationalism* (Honolulu: University Press of Hawaii, 1978), 239

และปัจจุบันสามก๊กได้รับการพิจารณาให้เป็นวรรณกรรมไทย แต่ “การแปล” ดังที่เราจะได้เห็นต่อไป เป็นเรื่องที่ต้องดึงคำตามให้มาก แม้จะมีการใช้สันนวนภาษาให้ลักษณะ ราบรื่น แต่ยังคงมีการเรียกชื่อตามแบบจีนอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรดาชื่อเฉพาะ และชื่อสถานที่ก่อให้เกิดความหงุดหงิดอย่างมากให้กับผู้อ่านไทย ที่มักประสบความยุ่งยากในการออกเสียงชื่อสถานที่ และตัวละครประกอบให้ถูกต้อง แม้แต่ตัวละครเอกก็มักมีชื่อมากกว่าหนึ่งชื่อ จนกล้ายเป็นเรื่องขับซ้อนเช่นกัน ผู้อ่านบางคนพบว่าหลายตอนในสามก๊กมีเนื้อหาความรุนแรง แต่นั่นก็ไม่อาจยับยั้งไม่ให้คนอ่านสามก๊กได้ แม้ว่าทุกวันนี้ความหน้านิตยสารและหนังสือพิมพ์รายวัน ได้พิมพ์ภาพความรุนแรงของอาชญากรรมและวินาศภัยอยู่เต็มไปหมดก็ตาม

จากช่วงทศวรรษที่สองของศตวรรษนี้ ได้มีการนำเอาสามก๊กมาเขียนใหม่ แปลและปรุงแต่งใหม่ อีกจำนวนหนึ่งฉบับไม่ถ้วน ยังไม่ต้องพูดถึงงานประเพทประยุกต์รูปแบบให้เป็นหนังสือเรียนรู้ด้วยตัวเองที่เรียกว่า “สาขาวุ” (how to) งานที่เขียนและดีความใหม่เหล่านี้มีทั้ง “ฉบับวัฒน์พิพาก” และถ้าพูดแบบภาษาวิชาชีพ มีฉบับ “นายทุน” ฉบับ “สภากาแฟ” ฉบับ “ดิสโก” ฉบับการทหาร หลายฉบับ กระทั้งฉบับการ์ตูนอีกหลายฉบับ เป็นเรื่องน่าแปลกที่ “สามก๊กฉบับพิศ瓦สชีวติกร

ของโจโฉ” กลับไม่เป็นที่นิยมและหายไปจากสายตาหลังการพิมพ์ครั้งแรกเมื่อเกือบ ๓๐ ปีที่แล้ว^๘ ในปีค.ศ. ๑๙๔๙ มนุนิธิคณิตาบอดแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้จัดให้มีการแสดงหุ่นกระบอกเรื่องสามก๊ก บทละครหุ่นชุดนี้มีเนื้อหาที่สัมพันธ์กับจีนบันภาษาไทยของศตวรรษที่ ๑๘ และละครหุ่นตัวหนึ่งก็แสดงเป็นนางสาวไทยผู้ซึ่งเดิบโดยชื่นทางตอนใต้ของรัฐแคลิฟอร์เนีย^๙ และเพิ่งชนะการประกวดเมื่อเร็วๆ นี้ ข้อแนะนำส่วนตัวของข้าพเจ้าในที่นี้แก่ผู้อ่านซึ่งมีเวลา空อยและความอดทนจำกัด และไม่ได้สนใจกับความงามเชิงวรรณคิลป์ของฉบับรัชกาลที่หนึ่ง เพียงแค่ต้องการทราบเฉพาะโครงเรื่องเท่านั้น คือสามก๊กฉบับหัวกะทิ^{๑๐} ซึ่งเป็นหนังสือฉบับกระเปาที่เขียนขึ้นได้ความชัดเจนดี

^๘ หนาน กง เมอ, สามก๊กฉบับพิศวาส : ชีวิตภักของโจโฉ (กรุงเทพฯ : พรพิทยา, ๑๙๖๕) แปลโดย สุกชิพล นิติวัฒนา ในประเทศจีนราชปะlaysky ๑๙๕๐ เกิดมีความสนใจในเรื่องชีวิตและความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของโจโฉ ; Rafe de Crespigny, “The Three Kingdoms and Western Jin : A History of China in the 3rd Century A.D. - I,” *East Asian History* 1 (1991), 9, n. 24.

^๙ Ronald D. Renard, “Samkok : Thai Versions of the Romance of the Three Kingdoms” (บทความยังไม่พิมพ์, มหาวิทยาลัยพายัพ, เชียงใหม่ มกราคม ๑๙๙๑), หน้า ๑๖-๑๗

^{๑๐} ทำนุ แนวยุค, รวมรวม., สามก๊กฉบับหัวกะทิ (กรุงเทพฯ : นานมี, ๑๙๙๑) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๓ ในช่วงอันวัฒน์ ๑๙๙๐ - มกราคม ๑๙๙๑ เป็นช่วงเวลาที่หนังสือเล่มนี้ได้รับการระบุว่าเป็นหนังสือขายดีลำดับที่ ๔ ในประเทศไทยนิยมให้ดูจากธุรกิจหนังสือ, ๒๔.๑ (มกราคม - กุมภาพันธ์ ๑๙๙๑)

เนื่องจากสามกํามีเนื้อร้องที่ยึดหยุ่นและดัดแปลงง่าย ทำให้เกิดมีเนื้อหาหลากหลายสามารถหยิบมาเป็นข้อดราม่าได้เกือบทุกเรื่องอย่างเช่น “หมອพัตร” ผู้เขียนสามกํฉบับนายแพทย์ ก็ได้ให้ข้อเสนอแนะในการดูแลสุขภาพเรื่องดังกล่าวเคยลงพิมพ์ในวารสารกองทัพอากาศ (Air Force News) เข้าได้ให้ใช้การซีรียนแบบกระโดดข้ามจากข้อซีรียนที่กำลังพูดคุยถึงเรื่องยาพิษที่จุ่มติดปลายเก้าหัณฑ์ อารูธที่นิยมใช้สมัยจีนโบราณในเรื่องสามกํ มากเป็นเรื่องน่าสะพรึงกลัวเกี่ยวกับสารพิษ ไม่ว่าจะเป็นพิษจากเชื้อโรค พิษจากสัตว์ ผลพิษ พิษจากอาหาร และรวมถึงภัยจากการใช้วัสดุรากคาถูกแทนส่วนประกอบอาหารที่มีราคาแพงกว่า (เช่นการใช้สารบօแรกร์ผสมใน

ลูกชิ้นปลา) ซึ่งปัจจุบันชาวกรุงเทพฯ พบร่วมมืออยู่มากในระบบโภชนาการ^๗ วิธีการซีรียนของ หมอพัตร มีเป้าหมายที่ห่วงใย และต้องการให้ผู้อ่านตระหนักถึงสภาพแวดล้อมที่น่ากลัวในเมืองหลวง เป็นการแสดงถึงความซื่อสัตว์ที่มีต่อผู้อ่านของเขาวีกับความหนึ่ง ผู้เขียนยังได้เสนอแนะว่า ด้วยครรชีโฉ มีอาการของโรคซิฟิลิสอย่างชัดแจ้ง เช้าได้ซีรียนวินิจฉัยอาการของโรคนี้ดังเดาขั้นที่ ๑ ที่ ๒ และขั้นสุดท้าย และเขายังได้อธิบายต่อไปว่า โฉนันเป็นโรคบ้าคลั่งอย่างรุนแรงถึงขั้นควรต้องได้รับการเยียวยา

ครั้งหนึ่ง ใน ค.ศ. ๑๙๔๕ ได้มีการสำรวจนับจำนวนสามกํฉบับต่าง ๆ ว่ามีอยู่ถึง ๓๐ ฉบับ ซึ่งที่จริงแล้วมีมากกว่านี้^๘ ปลายศตวรรษ ๑๙๔๐ และต้นศตวรรษ ๑๙๕๐ การแปล ซีรียน และตัดแปลงสามกํฉบับต่างๆ ได้เติบโตอย่างรวดเร็วจนกลายเป็นเรื่องที่ลงทุนได้^๙ กลางปี ค.ศ. ๑๙๕๒ ระหว่างการเดินทางมาทำวิจัยของข้าพเจ้า พบร่วมกันสือพิมพ์รายสัปดาห์จำนวนมาก เปิดคอลัมน์สามกํขึ้น บังก์นำนิยายเรื่องนี้ (romance) ให้ซีรียนแนะนำนักธุรกิจ ถึงวิธีการสู่ความสำเร็จและความร่ำรวย หลายคนสนุกสนานต่อการซีรียนเห็นบันนมอดติดน้ำกรัมนต์รีพลเอกสุจินดา คราประยูร ผู้ล่าออกจากการดำเนินการอย่างไม่สวางงานนัก หลังกรณีปราบปรามผู้ชุมนุมเดือนพฤษ-

^๗ “หมอพัตร,” สามกํฉบับนายแพทย์ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ใบปา, ๑๙๔๔)

^๘ สุนันท์ พวงพุ่ม, “การศึกษาสารของผู้ประพันธ์สามกํฉบับต่างๆ ในภาษาไทย”

(วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๑๙๖๖), ๒๓-๒๔

^๙ ตามที่ระบุไว้ในธุรกิจหนังสือ คิลปะการใช้คุณในสามกํของบุญศักดิ์ แสงระวี (กรุงเทพฯ : ก.ไก., ๑๙๔๐) เป็นหนังสือขายดีที่สุดในประเทศไทยในช่วงนิยามในช่วงระหว่าง ๖๓. ๑๙๔๐ - ๖๔. ๑๙๔๑ และสามกํอีกเรื่องหนึ่งที่เป็นอันดับที่ ๔ ข้าพเจ้าคิดว่าหากมีการสำรวจรายชื่อหนังสือขายดีในช่วงอื่นๆ คงยืนยันได้ถึงความสำเร็จของยอดขายสามกํ

ภาคที่อนุส่วนรัฐประชาริปได้ยกเว้นแบบสุมาอี
หนึ่งในด้วยครเอกสารของสามก็ก^{๑๒}

ความนิยมสามก็กที่แพร่หลายนี้ในด้านหนึ่ง
เป็นความเชื่อถือในสติปัญญาของมนุษยชาติ
สามก็กเป็นแหล่งรวมอย่างกว้างขวาง ทั้งคุณธรรม
และข้อบกพร่องของมนุษย์ ดังเช่นที่ อัศวิน ธรรม-
โชค คอลัมน์สดประจำสยามวัชร์สปดาห์วิจารณ์
เขียนไว้ว่า “ท่านเหล่านี้ (ด้วยครในสามก็ก) คล้าย
ญาติผู้ใหญ่ของคนไทยก็ว่าได้ไม่ว่าจะร้ายหรือดี”
ด้วยครสามก็กให้ภาพคุณธรรมไม่เพียงแต่เป็น
เรื่องความน่าไว้วางใจ ซึ่งสัตย์ และคุณความดี
ภายใต้ความกดดัน ยังมีภาพความทักษะอย่างยาน
อย่างมีด้วย ความสามารถ ความอ่อนแอด และการ
ทรายศ ภูมิปัญญาที่ปรากฏในสามก็ก ก็เป็นที่นิยม
กันมากอีกด้านหนึ่ง เรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องยุทธวิธี
การรบ กลยุทธ์การสร้างความ และยุทธวิธีการ
หลอกล่อ ที่ให้ประโยชน์ทางการเมือง การทูดและ
ธุรกิจ ศิลปกรรมทำสิ่งคราด้วยการเอาชนะข้าศึก
และการทำให้คู่ปรับตกพ่ายแพ้ โดยปราศจาก
การสูญเสียทรัพยากรจำนวนมาก นับเป็นเรื่องที่
จำเป็นต้องรู้ในรูปแบบทางสังคมปัจจุบัน สามก็ก
ได้พิสูจน์แล้วว่า มีคุณค่ามหาศาลที่ช่วยให้ได้
เปรียบคู่แข่งของคุณได้มากขึ้นในโลกธุรกิจที่ต้อง

เชื่อมเนื่องกัน

สามก็กเป็นที่น่าสนใจในเชิงวิชาการบ้าง
เหมือนกันในแวดวงประวัติวรรณคดีไทยและวิวัฒ-
นาการของการเล่าเรื่องนี้ในวัฒนธรรมชาวบ้าน
(popular culture) เพียงแต่ดูจำนวนของการเขียน
นิยายเรื่องนี้ขึ้นใหม่ที่มีมากมหาศาล ก็กล่าวได้
คำถามากมายว่าทำอย่างไรให้นิยาย (romance)
เรื่องนี้จึงแทรกซ้อนลงสู่จิตสำนึกของผู้อ่านไทย
สมัยใหม่ได้ เท่าที่ข้าพเจ้าทราบ ยังไม่มีการศึกษา
เชิงวิชาการต่อเรื่องสามก็กอย่างจริงจังเพียงพอ
ว่าสามก็กในฐานะวรรณกรรมชาวบ้าน ที่มีอยู่
หลายฉบับจนลับสนั่นและแผงหนังสือแสดงให้เห็น
สภาพนไทยยุคปัจจุบันอย่างไร ข้อเทียนนี้ ข้าพเจ้า
พยายามนำเสนอด้วยการสำรวจสามก็กฉบับ
ที่ยังใหม่เท่าที่มีมาแต่ตีดี โดยอย่างความลับพันธ์
ให้เข้ากับเงื่อนเวลาเฉพาะ (specific moments)
ในประวัติการก่อรูปทางสังคมของไทย (Thai so-
cial formations) การศึกษานี้ข้าพเจ้ามิได้ถือว่า
สามก็กเป็นสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมที่สั่งเข้า
จากต่างประเทศ มากไปกว่าเพียงผลงานการ
ผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมจีนที่มีอยู่ในเมืองไทย^{๑๓} ถึง
แม้ว่ามีการหยุดกระบวนการการทำให้เป็นจีนก่อน
ยุคสมัยใหม่ไปแล้ว แต่ได้มีการรักษา “ความเป็น

^{๑๒} ดูคอลัมน์ในสยามวัชร์สปดาห์วิจารณ์ นามปากกา “จิน เส้า หลิน” (ทองแรม นาถจำนำง) และอัศวิน ธรรมโชค คอลัมน์นี้เขียนขึ้นก่อนที่ พลเอก สุhinada ควรประยุกต์ขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรี หลังการเลือกตั้งมีนาคม ๑๙๗๒ และคอลัมน์นี้ ยังคงมีอยู่ต่อมาหลังจากการลาออกจากพลเอกสุhinada เมื่อปลายพฤษภาคม มีข้อสังเกตว่าพยานค์แรกของเรื่องด้วยครสามก็ก “สุมาอี” และของนายพลเอกท่านนี้เป็นเสียงเดียวกันคือ “สุ” วิธีการนี้ เป็นรหัสอย่างหนึ่งในการเขียนงานแบบเสียงสือของนักเขียนไทย

^{๑๓} สยามวัชร์สปดาห์วิจารณ์ ๘-๑๕ กุมภาพันธ์ ๑๙๗๒

^{๑๔} การเน้นในที่นี้อาจแตกต่างเล็กน้อยจากข้อสังเกตของ Toshiharu Yoshiikawa เกี่ยวกับเรื่องการนำเข้าหรือการ
ยกย้ายวัฒนธรรมจีน ซึ่งกระดับรัตนิยมของชนชั้นนำไทยและกลุ่มพ่อค้าด้วยการหลักดันให้เกิด “วิธีชีวิตแบบคนรวยที่เต็ม
ไปด้วยความอยากรู้อยากเห็นและลักษณะการค้าที่ไม่ต่อໂຄกາສໍາหรับการแสดงออกถึงความเป็นปัจจุบุคคล” ดูงานของเขาร
เรื่อง “The Development of Chinese Culture within the Urban Formation of Nineteenth Century Bangkok,” ใน *The
Formation of Urban Civilization in Southeast Asia 2*, edited by Yoshihiro Tsubouchi (Kyoto : Center for Southeast
Asian Studies, Kyoto University, 1991, 52-73).

จึงได้รับดับหนึ่ง มีฉะนั้นแล้วสามก็คงจะไม่มีประโยชน์ต่อคนไทยปัจจุบัน เนื่องจากภาระทางเศรษฐกิจไทยได้รับการกระตุ้นจากการความเดินทางเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศคังกร้อย เช่น ได้หัวน้ำ อ่องกง สิงคโปร์ และเกาหลีด้วย เช่นเดียวกับจากญี่ปุ่นและจีนใต้ ล้วนที่เราอาจเรียกว่ากระบวนการการทำให้เป็นจีนในปัจจุบันนั้น ซึ่งผูกพันกับกระบวนการการทำให้เป็นอุดสาหรรมและระบบทุนนิยม การตลาดของเรื่องสามก็และแม้แต่การที่ผู้อ่านคนไทยยอมรับสามก็ฉบับดัดแปลงที่มีอยู่มากมาย บัดนี้ได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับสภาวะทางเศรษฐกิจดังกล่าวแล้ว^{๔๔}

บัดนี้ข้าพเจ้าขอสำรวจนะประวัติศาสตร์และความสัมพันธ์ระหว่างสามก็กับรูปแบบทางลัทธิไทย โดยแบ่งการอินิบยาออกเป็น ๕ รูปแบบ (Modalities) คือการแปล การแพร่กระจาย การแตกเรื่องให้เป็นตอน การทำให้เป็นสินค้า การทำให้เป็นสัญลักษณ์ในพฤติกรรมทางการเมือง ข้าพเจ้าขอนำเสนอความสัมพันธ์ทั้ง ๕ รูปแบบนี้

ในลักษณะที่เป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน แต่ก็ให้เห็นว่าอาจมีบางประดิษฐ์ที่เหลือข้ามกันได้บ้าง อย่างเช่นการแปล ซึ่งเคยเป็นสื่อสำคัญให้เกิดความรับรู้เรื่องสามก็เมื่อ ๒๐๐ ปีที่แล้วปัจจุบันสื่อการรับรู้นิยามเรื่องนี้ก็ยังเป็นเรื่องของการแปลอยู่

การแปล ปัจจัยพื้นฐานที่ทำให้มีการแปลงานนี้เป็นภาษาไทยในช่วงปลายศตวรรษที่ ๑๘ นั้น เป็นที่ทราบกันดีแล้วจากพระนิพนธ์คำนำขานด้วยของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ในฉบับพิมพ์ ค.ศ. ๑๙๖๗^{๔๕} ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่หนึ่ง ทรงมีพระราชดำรัสสั่งให้แปลเรื่อง San Kuo Yen-i ฉบับภาษาจีน และทรงมอบหมาย เจ้าพระยาพระคลัง (หน.) ขุนนางชั้นผู้ใหญ่เวลานั้น เป็นผู้อำนวยการแปล เวลาเดียวกันนั้นเอง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงโปรดให้มีการแปลพงศาวดาร น้อมรำราชาธิราชขึ้นด้วย และมอบให้เจ้าพระยาพระคลังดูผลงานนั้นด้วยเช่นกัน และสมเด็จ

^{๔๔} ดูด้วยอย่างมัดสูมโนโต คาสุโยะ, กลยุทธ์การค้าของชาวจีนโพ้นทะเล : แปลโดย ชีรลักษณ์ ธรรมพงศ์ (กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า ๑๙๙๐ ; ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒) ต้นฉบับเดิมพิมพ์ภาษาญี่ปุ่น และฝิ่งเมืองหลง (๑๕๗๔-๑๖๔๖), ภูมิบัญญาตัววันออกเดือนหนึ่ง คัมภีร์การใช้ชั้น, แปลโดย อุดลีย์ รัตนมั่นเกشم (กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า : ๑๙๙๑) ตีพิมพ์ครั้งแรกในยุคจีนสมัยใหม่เมื่อปี ๑๙๘๙ ทองแรม นาคจำง บก.หนังสือเล่มหลังผู้ซึ่งชี้ให้ผู้อ่านไทยเห็นถึงการนำวรรณกรรมลูกผสมจีนที่เกี่ยวกับศิลปการสังเคราะห์และศิลปะแบบเชียงด้วนออกมากับประยุกต์ในการสร้างความสำเร็จให้ชัด ได้บอกกล่าวไว้ในบทหนังสือเล่มนี้ว่า เมาเซดุ คืออ่านงานเทียนจินยุคใหม่แล้วที่ในปี ๑๙๖๓

^{๔๕} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, “คำนำหนังสือสามก็,” หน้า ๘-๙๒ ในสามก็ (กรุงเทพฯ : อุมาการพิมพ์, ๑๙๖๗)

^{๔๖} พงศาวดารจีนไช่ชั้น (กรุงเทพฯ : ๑๙๖๕) จากพระราชพิพากษาคำนำของสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงอธิบายว่า งานชั้นนี้ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี ๑๘๗๔ และพิมพ์ซ้ำอีกในปี ๑๙๐๕ และ ๑๙๖๓ ดูมาลินี ติลกานิชช์ ด้วยใน “A Study of Samkok : The First Thai Translation of a Chinese Novel,” *Journal of the Siam Society*, 73: 1/2 (January and July 1985), 86-7

^{๔๗} มีข้อยกเว้นที่น่าสนใจ สำหรับงานที่ศึกษาถึงความสำคัญทางการเมือง ให้ดูด้วยอย่าง บทความของสมบัติ จัน-กรวงศ์ ใน “วิเคราะห์สามก็,” ในสารสารเอกสารเชี่ยวชาญอุบัติพิเศษ, ๒: ๒ (ธันวาคม ๑๙๘๙) และวิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตของอุตสาหกรรมฯ อาจารย์สมบัติ ชีวงศ์ษาเบรียบเทียบสามก็กับเจ้า (The Prince) ของ แม็คเคียร์เวลลี่ โดยมานิจ เสรียมพพานิช, “ผู้นำกับการบริหารในวรรณคดีเรื่องสามก็,” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๑๙๗๙

กรมพระราชวังบวรสถานกิมุข (วงศ์หลัง) พระเจ้าหลานเออ ก็ได้รับพระบรมราชโองการให้อำนวยการแปลใช้ อันนิยายประวัติศาสตร์จีนอีกเล่มหนึ่ง ซึ่งท้ายที่สุดได้รับชื่อเสียงในแวดวงผู้อ่านของไทยน้อยกว่า^{๙๗} นักวิจารณ์ไทยมักเคยเชิญที่จะจัดนิยายประวัติศาสตร์เรื่องนี้เป็น “วรรณกรรม” มากกว่า “ประวัติศาสตร์” และทำให้การศึกษาของเข้าจำกัดเรื่องนี้ให้อยู่ในแวดวงของวรรณคดี เปรียบเทียบหรือประมวลวรรณคดีมากกว่าประวัติศาสตร์การเมือง^{๙๘} จากการตรวจสอบของนักเขียนไทยสมัยใหม่ ได้ให้คุณค่าเชิงวรรณคดีปั้นในงานแปลงานนี้ว่าเป็นยอดความเรียงและทำให้สามก๊กมีบทบาทใช้เป็นแบบสำหรับหัดเรียนความตามหลักสูตรโรงเรียน ด้วยอย่างการศึกษานี้ เช่น ของมาลินี ติกวาณิชย์ ถึงงานแปลภาษาจีน สรุปว่าสามก๊กมีคุณค่าทางวรรณกรรม ในฐานะที่ เป็นที่นิยมมาเป็นเวลาภานานมากกว่าคุณค่าทางบทบาทในการวิจารณ์เสียดสีรูปแบบลังคอมไทย^{๙๙} ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทำให้การศึกษาสามก๊กในทางลัญญาศาสตร์ (Semiotic) สังคมวิทยา และจิตวิทยา นับด้วยมีการแปลมาเป็นเวลา กว่า ๒๐๐ ปีนั้น เห็นได้ชัดว่าขาดหายไป^{๑๐}

เจ้าพระยาพระคลัง(หนน) มีได้แปลงานนี้ ด้วยตนเอง แต่ท่านเองคงได้มีส่วนช่วยขัดเกลา ร่างสุดท้าย งานแปลแท้ที่จริงแล้วสำเร็จลงได้ด้วยบุคคล ๒ คนละ คนละชาวจีนทำงานร่วงขั้นต้น คนละคนไทยแก้ไขในขั้นตอนที่เป็นการกลั่นกรอง

ความเป็นจีนออกไปเป็นจำนวนมาก เจ้าพระยาพระคลัง(หนน) ได้วับการยกย่องถึงความสำเร็จเชิงวรรณคดีปั้นงานนี้ด้วยเช่นกัน มักอ้างว่าคุณภาพการแปลที่เยี่ยมยอดขึ้นนี้เป็นเพราะการมีส่วนร่วม

^{๙๗} นาลินี ติกวาณิชย์, “เอกลักษณ์ไทยในสามก๊ก : รูปแบบการประพันธ์,” วารสารธรรมศาสตร์ ๑๓ (มิถุนายน ๑๙๘๔), ๑๓๒. ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นักเขียนผู้มีชื่อเสียงครั้งหนึ่งเคยกล่าวว่า มักกลับไปอ่านสามก๊กเพื่อทำให้การเขียนหนังสือกลับมีชีวิตชีวาในเวลาที่รู้สึกเซ็ง

^{๙๘} อาจเห็นได้ว่าวิธีการตีความของข้าพเจ้าในที่นี้ ไม่แตกต่างไปจากของ Benedict Anderson ใน *Mythology and the Tolerance of the Javanese* (Ithaca : Modern Indonesia Project, Cornell University, 1965) ถึงแม้ว่าการผลิต · งานวัฒนธรรมนั้นแตกต่างกันอย่างมากก็ตาม วาทย์ของชาวในบทความของ Anderson เป็นลิ่งที่เห็นชัดในการเผยแพร่ มากกว่าสามก๊ก และในขณะที่瓦หยังอาจกล่าวได้ว่าเป็น “หัวใจ” ของประติมุรุกรรมทางวัฒนธรรมชาว สามก๊กนั้นไม่ใช่ หรือยังไม่ได้รับการยอมรับว่าเป็นไทย

ของท่าน ถึงแม้ว่าในงานนี้เจ้าพระยาพระคลัง(หน) ถึงแก่อสัญกรรมก่อนการแปลเสร็จสมบูรณ์ลง^{๑๙} แม้พระเจ้าตากสินพระมหาชนัตติรยในรัชกาลก่อน ทรงมีเชื้อสายจีนแต่จริง ซึ่งเป็นประชารส่วนใหญ่ ของชาวจีนในกรุงเทพฯ แต่ในการวิเคราะห์เชื่อ เฉพาะในงานแปลนี้ พบร่วมเป็นการอุกเสียง แบบจีนอยกเกี้ยน คงเป็นจีนกลุ่มที่มีบทบาทใน คณะผู้แปลชาวจีน แสดงให้เห็นถึงการเข้าสู่ ราชสำนักสยามของขุนนางพ่อค้าจากชายฝั่งจีนได้ และมามีส่วนในการหล่อหลอมการผลิตทาง วัฒนธรรมราชสำนักสยามในเวลาต่อมา^{๒๐}

ทำไมทรงมีพระราชดำรัสให้แปลเรื่องนี้ กล่าวกันว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาล ที่หนึ่งแห่งราชวงศ์จักรีทรงขึ้นสู่อำนาจด้วยการ ปราบดาภิเษก และพบว่าแก่นเรื่องที่ปรากฏอยู่โดย ตลอดทั้งเรื่องสามก๊กและใช้ยั่นคือการช่วงชิงอำนาจ

ในพระนิพนธ์เรื่อง ดำเนenanหนังสือ สามก๊ก ของ สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงฯ ฉบับพิมพ์ค.ศ. ๑๗๙๘ แต่ลงว่าเหตุที่แปลสามก๊ก “เพื่อประโยชน์ราชการ บ้านเมือง” หนังสือประวัติศาสตร์ที่เชื่อถือได้ เล่มหนึ่งเขียนโดยนักประวัติศาสตร์ตะวันตก ได้ อธิบายความหมายนี้ว่า สามก๊ก ได้ตอบสนอง การใช้เป็นแบบแผนกำหนดพฤติกรรมสังคมของ ผู้ปกครองขุนนางที่ปรึกษาและแม่ทัพนายกอง^{๒๑} อย่างไรก็ตามนักประวัติศาสตร์มักมีปัญหาความ สัมพันธ์ระหว่างเนื้อความ (text) กับพฤติกรรมที่ ปฏิบัติจริงเสมอ ในตอนนี้เราก็ประเด็นยุ่งยาก ที่เกี่ยวกับการแพร่กระจายและจำนวนผู้อ่านที่ แท้จริงของนิยายและความหมายของคำว่า “ลั่งคอม” (public) ว่าเราจะพูดอะไรได้บ้างและจะมีใจได้ แค่ไหนถึงลักษณะของพฤติกรรมที่ใช้เป็นแบบแผน ของลั่งคอม ลิ่งที่ทำให้งานนี้เลื่อนไหวตามกาล เวลาและมีเสน่ห์ต่อผู้อ่านชาวไทยสมัยใหม่ คือ เรื่องราวที่พัวพันอยู่กับสังคม การเมือง และวิถี การอันชาญฉลาดจากปัญญาณนุชย์ ที่สามารถใช้ แทนอาวุธสำคัญของเหล่านักปฏิวัติ ตัวละครใน สามก๊กถ่างแสดงบุคลิกภาพที่เกี่ยวพันกับเรื่อง เหล่านั้น

ครึ่งหลังของศตวรรษที่ ๑๙ เลยมาจนถึง ต้นศตวรรษที่ ๑๙ รัฐสยามตกอยู่ในภาวะสังคม และสามก๊กได้ให้หลักประกันยั่วอำนาจกับที่เป็นนัก การเมืองผู้สามารถย่องมืออำนาจเพื่อเป้าหมายใน การรวมบ้านเมืองให้กลับคืนเป็นปึกแผ่น พระเจ้า

^{๑๙} นักวิจารณ์ไม่ทิ้งหมุดที่เห็นว่า งานแปลสามก๊กเสร็จลงเมื่อเจ้าพระยาพระคลัง(หน) ถึงแก่อสัญกรรมในปี ๑๘๐๔ คุณาลินี ติลกวนิชย์, "Samkok : A Study of Thai Adaptation of a Chinese Novel" (Ph. D. dissertation , University of Washington, 1983), 44

^{๒๐} มาลินี, ๑๙๘๗, ๕๖-๗ เธอเห็นด้วยกับข้อสรุปของสังข์ พัฒโนทย ที่ว่ากลุ่มจีนอยกเกี้ยนมีบทบาทสูงมากใน คณะผู้แปลชาวจีน

^{๒๑} David K. Wyatt, *Thailand : A Short History* (New Haven and London :Yale University Press, 1983) , 155 ดร. มาลินี, ๑๙๘๕, ๔๔ คิดว่าเป็นไปได้อย่างมากว่าได้มีการใช้หนังสือเรื่อง San Kuo เป็นตำราคู่มือการสังคมใน ครัวรัชกาลพระเจ้าตากสิน

หากลินก์ทรงพิสูจน์พระองค์เองในจุดนั้นเจ้าเช่นเดียวกับขุนนางท่านหนึ่งผู้ซึ่งต่อมาทรงเป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี ข้อความที่สามก็ให้หลักประกันเรื่องอำนาจ รวมทั้งกรณีสำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๑ นั้นเป็นจริงได้ถ้า San Kuo ซึ่งได้เชื่อว่าทำหน้าที่เสนอแนะพุทธิกรรมผู้นำที่เหมาะสมให้แก่ผู้ปกครองที่ปรึกษาและเหล่าทหารโดยผ่านพลังของนิยายเพียงแต่ต้องมีชาวไทยจีนหรือขุนนางพื้นค้าจีนในราชสำนักที่รับความคิดจากนิยายพงศาวดารเรื่องนี้ในจำนวนที่มากพอ

แต่ว่าความนิยมของผู้อ่านไทยต่อสามก็ไม่ใช่เป็นพระสารก็ได้ว่างหลักความประพฤติที่เป็นเพียงอุดมคติ ที่จริงสามก็ได้บอกเล่าข้อจำกัดความสามารถของมนุษย์นิยายเรื่องนี้มี “ความเป็นจริง” ทางการเมือง ในลักษณะที่ว่าธรรม (discourse) แบบราชการหรือแบบมาร์กชิสต์และแบบสังคมศาสตร์ไม่มี คนหนึ่งได้ในขณะที่อีกคนหนึ่งเสีย และหรือแม้กระทั่งผู้ชนะในท้ายที่สุดอาจต้องเป็นฝ่ายพ่ายแพ้เมื่อเวลาและสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนไป ในหน้าหนังสือเล่มนี้มีทั้งความล้มเหลวที่เกิดขึ้นได้มากครั้งพอกับชัยชนะ อย่างเช่น ขุนพลผู้ชาญฉลาดที่เติมไปด้วยเล่ห์กลาจูกุคุ่ปรงก์ที่ขาดความสามารถให้หลอกให้เสียรู้ในตอนหลังได้ อาจกล่าวได้ว่าประสบการณ์มนุษย์ในนิยายเรื่องนี้ มีความใกล้ชิดกับเหตุผลในชีวิตประจำวัน ข้อซึ่งแนะนำสามก็สำหรับข้าราชการก็เป็นหลักการที่แตกต่างจากอุดมการณ์แบบอินดู (Indic Kingship) ข้าพเจ้าจะกลับมาพูดถึงเรื่องค่านิยมเกี่ยวกับอำนาจจากการเมืองที่รวมรวมได้จากสามก็ใน

ภายหลังด้วย ทั้งนี้พระสารก็ฉบับภาษาไทย สอดแทรกความเป็นผู้ชายและทหารไว้มากเป็นพิเศษในบริบทของคนไทย

ซึ่งตัดแบ่งเจ้าพระยาพระคลัง(หน) ระบุว่าเป็นที่พระคลังควบคุมพระคลังหลวง ในหน้าที่นี้ยังเป็นผู้ดูแลเรือกรุ่งเทพ การค้าสำเกาหลวง กับชายฝั่งตอนใต้ของจีน และควบคุมชาวจีนอพยพไม่มีหลักฐานว่าด้วยการทำลงเป็นชาวจีน แต่ความสำคัญของการค้ากับจีนที่มีต่อความสำเร็จของราชวงศ์จักรี จึงน่ามีการตรวจสอบถึงความลับพ้นธงของท่านกับพ่อค้าจีน ไม่ว่าจะในทางสายโลหิต หรือการแต่งงาน ไปถึงการอธิบายว่าทำไมต้องมีการแปล San Kuo ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มพ่อค้าขุนนางจีนที่รับราชการสังกัดเจ้าพระยาพระคลัง(หน) ซึ่งเป็นหัวหน้าขุนนางควบคุมการค้าของราชสำนักนั้น รู้จักนิยายเรื่องนี้ดีในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมการอ่านเชียนดงเดิมของพวกเข้า พวกนี้กับอำนาจทางการเมืองของพระยาจักรี มีส่วนอย่างมากในการสร้างให้เจ้าพระยาจักรีทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เจ้าเช่นเดียวกับที่พวกเขายกให้กับพระเจ้าตากสินมาแล้ว เจ้าสวัสดิ์คำสมไทย-จีนที่ใช้เรียกพ่อค้าขุนนางจีนเหล่านี้ จากการศึกษาของสารสิน วีระผล เรื่องการค้าสำเกา ได้อธิบายศัพท์จีนคำนี้ว่าหมายถึงความร่ำรวยและใจบุญ^{๒๔} ปลายศตวรรษที่ ๑๙ และต้น ๒๐ ศัพท์คำนี้มีความหมายรวมถึงเจ้าของโรงสีจีนตามริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา เจ้าสวัสดิ์เหล่านี้คือบรรพบุรุษในประวัติศาสตร์ของบรรดามหาเศรษฐีไทย-จีน และผู้ประกอบการคนสำคัญในวงการธุรกิจและการ

^{๒๔} Sarasin Viraphol , *Tribute and Profit : Sino-Siamese Trade, 1652 – 1853* (Cambridge, Mass : Council on East Asian Studies, Harvard University, 1977) 161. คำภาษาจีนคือ *cho-shan* ซึ่งแปลงเสียงภาษาไทยเป็น เจ้าสวัสดิ์ ภาษาไทยหมายถึงเจ้านาย ซึ่งอาจเป็นเชื้อสายราชวงศ์ เทพเจ้า เจ้าของ หรือนาย ภาษาจีนแต่คำนี้ออกเสียงเป็นไทยว่า เจี้สว้า

พานิชย์ของไทยในปัจจุบัน สิ่งเหล่านี้เป็นสภาพแวดล้อมที่นำราชสำนักจักรี “ใหม่” (nouveau Jakkri court) ไปสู่การผนวกเอาเจ้าวีดูรวมกรรมบุกเล่าในกลุ่มชาวจีนอยพยพ ที่อยู่กระจายทั่วทั้งเอเชียภาคเนย์ เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมของราชสำนักสยาม

หลังจากการสถาปนากรุงเทพฯ ขึ้นเป็นราชธานีแล้วกว่า ๑๐๐ ปี กรุงเทพฯ ยังคงร่องรอยของเมืองแบบจีนอย่างเห็นได้ชัด แม้มีหลักฐานยืนยันว่าคนจีนมีบทบาทสำคัญในสมัยรัตนโกสินธ์ตอนต้น แต่ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยที่ผ่านมาไม่ค่อยได้ใช้ข้อมูลมาแสดงให้เห็นความสำคัญของคนจีนดังกล่าวในสมัยรัตนโกสินธ์ตอนต้นโดยเฉพาะเรื่องการสร้างทางวัฒนธรรม^{๒๔} ทำให้นักประวัติศาสตร์ตะวันตก ยกเว้นพิเศษบางคนเท่านั้น ซึ่งขับนโยบายการกดขี่ความเป็นจีนที่เน้นการเหยียดเชื้อชาติ (racist) ของรัฐไทยระหว่าง ค.ศ. ๑๗๑๐ ถึง ค.ศ. ๑๙๕๕ และก็เลยอ่านกลับไปในประวัติศาสตร์รัตนโกสินธ์ตอนต้นแบบเดียวกัน นักประวัติศาสตร์ไทยและเริ่มนี้นักประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นได้พบหลักฐานและปรากฏการณ์ของชาวจีนในสยามได้ตรงมากกว่านักประ-

วัตถุศาสตร์ตะวันตก^{๒๕}

รา ๗๐ ปีแรกในสมัยรัตนโกสินธ์ โครงสร้างทางภูมิศาสตร์การเมืองสำหรับความสัมพันธ์ของรัฐต่อรัฐระหว่างรัฐบาลสยามและจีนยังคงเป็นระบบบริณาการ การรับรองอำนาจจากจีนเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับพระเจ้าแผ่นดิน ๔ รัชกาลแรกขบวนทุดบรมหากการครั้งสุดท้ายถูกส่งไปเมื่อ ค.ศ. ๑๘๕๔ ช่วงระหว่าง ค.ศ. ๑๗๘๑-๑๙๕๕ เป็นช่วงที่มีการส่งขบวนบริณาการไปจีนสูงสุด เหลือเชื่อก่อนปีลัทธิ การค้าสำไภ้ในศตวรรษที่ ๑๙ ได้เพิ่มการอพยพของชาวจีนมากขึ้น การรับชาวจีนเข้ามานี้ทำให้เมืองหลวงของราชวงศ์จักรีเติมไปด้วยชาวจีนจำนวนมากดังแต่เริ่มสร้างพระนคร จากการคาดคะเนของสกินเนอร์ อาจเป็นไปได้มากกว่ารัชกาลที่ ๑ เองนั้นก็ทรงเป็นลูกครึ่งไทย-จีน^{๒๖} ขุนนาง พ่อค้าจีนจำนวนมากที่รับราชการอยู่กับราชสำนัก และทำการค้ากับสยามก็ยังมีบ้านและภรรยาชาวจีนอยู่ในเมืองจีน และตนเองก็ไว้เฝ้าอยู่ในสยาม จำนวนและความสำคัญของคนเหล่านี้ที่ทำให้ธรรมเนียมจีนเข้าไปอยู่ในราชสำนักกรุงเทพฯ^{๒๗} การสอนภาษาจีนในวังเจ้านายองค์หนึ่งยังปฏิบัติจนกระทั่งรัชกาลที่ ๕^{๒๘} ลาวดลายจีนใน

^{๒๔} ถูกระยะเอียดการอธิบายเรื่องความเป็นจีนในกรุงเทพฯ ได้จาก G.William Skinner, *Chinese Society in Thailand : An Analytical History* (Ithaca, Cornell University Press, 1957) , 88

^{๒๕} การศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการถักกับจีน และการผลิตทางวัฒนธรรมในสยามที่สำคัญยิ่งคืองานของนิธิ เอียวศรีวงศ์, ปากไก่และใบเรือ (กรุงเทพฯ : อัมรินทร์, ๑๙๕๕), บทที่ ๑ “วัฒนธรรมกระถุงพิกับวรรณกรรมดันรัตนโกสินธ์.” งานบุกเบิกที่ศึกษาถ่องแท้นี้คือ มลลิกา เรืองระพี, “บทบาทของชาวจีนในด้านเศรษฐกิจสังคมและศิลปกรรมไทยสมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินธ์” (วิทยานิพนธ์ปริญญาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๑๙๗๕) Yoshikawa, 1991 ได้อภิปรายถึงนัยของนิธิที่ถูกต้องว่า ผู้นำจีนนั้นถือว่ามีภาษาพูดจาจีนนั้นเป็นเรื่องหยาบ (vulgar) หน้า ๖๙ นับเป็นการอภิปรายในภาษาอังกฤษอย่างกว้างขวางขั้นหนึ่ง

^{๒๖} Skinner, 1957, 26.

^{๒๗} นາลินี, ๑๙๙๓, ๑๒-๑๓ อย่างไรก็ตามทางเปียในฐานะที่เป็นเครื่องหมายบ่งบอกถึงความเป็นจีนยังเป็นปัญหาอยู่ “ความเป็นจีน” ที่เป็นปัจจัยชนชาติอย่างหนึ่งเกิดขึ้นหลังมาจากนโยบายเหยียดเชื้อชาติและสมบูรณ์ภูมิสิทธิราชย์ของรัชกาลที่ ๖ (๑๗๑๐-๑๙๕๕) ถูการวิจักษ์ (deconstruction) กระบวนการทัศน์เรื่องการถูกกลืนทางวัฒนธรรมของ Skinner ได้ในเกี้ยง เดชะพีระ, “Pigtail : A Prehistory of Chineseness in Siam,” *Sojourn* 7:1 (ก.พ. ๑๙๙๒) ๙๕-๑๒๒

^{๒๘} ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, โครงสร้างคุกในตู้ (กรุงเทพฯ : มปก, ๑๙๗๑), ๓๒

สถาปัตยกรรมตามวัดต่างๆ ในกรุงเทพฯ ได้มีการศึกษา漫านาแล้ว ที่วัดayanนาว่าซึ่งเป็นหนึ่งในวัดกรุงเทพฯ ที่มีสถาปัตยกรรมแบบจีนได้มีการสร้างพระเจดีย์สำหรับจีนไว้^{๑๐} และที่วัดบางวนิเวศ วรวิหาร วัดหลวงซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมแบบจีนที่ประทับของเจ้าพ้ำ มองกุญจะห่วงทรงผนวชจนกระทั่งเสด็จขึ้นเครื่องราชย์ใน ค.ศ. ๑๙๕๑ มีวิหารเก่งเป็นแบบเก่งจีน ภายในเขียนภาพจิตกรรมฝาผนัง เป็นสังค์ราบ กับเรื่องที่รู้จักกันดี ตอนของเบงลอบปลอยไฟเผา และทำลายทัพเรือของโจโฉ^{๑๑} น.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นักเขียนและรัฐบุรุษคนดัง ได้กล่าว โครงกระดูกในดูของท่าน สืบสานตระกูลว่ามา จากชาวจีโนพยพตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ ๑๘ ท่านได้โยงให้ความเป็นจีนของพระมหากษัตริย์สีรัชกาล แรกดันกรุงรัตนโกสินทรีไว้ด้วยความภาคภูมิใจ และนิยมชมชื่อนี้^{๑๒} ท่านยังได้นั่งถึงวัฒนธรรม จีนที่แผ่กระจายอยู่ทั่วไปในราชสำนักกรุงเทพยุคดั้น บางที่ใน พ.ศ.นี้ความเป็น “จีน - ไทย” น่าจะได้รับ การเปิดให้มีความหมายกว้างครอบคลุมถึง วัฒนธรรมคู่ได้มากกว่าที่จะเป็นเพียงแค่ “การ เป็นไทย” ตามที่นักภาษาดูญวิทยาและสังคมวิทยา

ยกย่องกันถึงศักยภาพของสังคมไทยในการดูดกลืน ความเป็นจีน

ลักษณะของความเป็นพระมหากษัตริย์ ยุคดันกรุงสินธรมีอย่างน้อย ๒ รูปแบบ ด้านหนึ่งคือรูปแบบของพุทธกษัตริย์ (Buddhist King) ผู้ทรงได้รับพระราชพิธีบรรมาราชาภิเษกแบบ พระมหาณ์อย่างถูกต้อง และเป็นผู้ก่อโปรดด้วย ราชธรรมแบบอินดู (Indic Kingship) อีกรูป แบบหนึ่งคือ瓦ณิชกษัตริย์ นั่นคือพ่อค้าไทยซึ่ง กลยุมนาเป็นผู้ปกครองรัฐ^{๑๓} ด้วยย่างของวาณิช

^{๑๐} Yoshikawa, 1991, 63

^{๑๑} เกี่ยวกับจิตกรรมฝาผนังวิเคราะห์โดย Ronald D. Renard มหาวิทยาลัยพายัพ, เชียงใหม่. ในบทความเรื่อง, "Samkok : Thai Versions of the Romance of the Three Kingdoms" (January 1991), จะได้รับการตีพิมพ์เร็วๆ นี้โดย Walter F. Vella Scholarship Fund.

^{๑๒} น.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, ๑๙๗๑ *passim*. (ความเห็นนี้ปรากฏอยู่ในหลาย ๆ หน้า)

^{๑๓} ประเด็นหลักนี้ นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้เสนอไว้ก่อน ๑๐ ปีมาแล้ว (๑๙๘๔ บทที่อยู่ในคำถานนี้เคยตีพิมพ์ครั้งแรก ค.ศ.๑๙๘๒) และข้าพเจ้าถือว่าเป็นภูมิปัญญาแบบจาริตเกี่ยวกับลักษณะ ๒ ด้านของสถาบันพระมหากษัตริย์ใน ยุคดันกรุงสินธ์ อ่านเปรียบเทียบด้วยงานที่มีประทับใจของ Skinner ในการเสนอให้ปลายศตวรรษที่ ๑๙ เป็นช่วง ที่มีการเห็นความเป็นจีนได้อย่างชัดเจน ซึ่งตรงกับช่วงรัชกาลพระเจ้าตากสินกับงานของ Lorraine Gesick ซึ่งพูดเรื่องนี้ไว้ อย่างกว้างๆ ใน "Kingship and Political Integration in Traditional Siam, 1796 – 1824," Ph.D. dissertation, Cornell University, 1976 บทที่ ๑ ของเธอเป็นเรื่อง, "Taksin and the Thonburi Kingdom." ซึ่งจะลงด้วยการประมีนคุณค่า ของอุดมการณ์สถาบันกษัตริย์แบบอินดู ซึ่งอ้างว่าเป็นคุณสมบัติที่พระมหากษัตริย์ต้องทรงมี และเธอไม่ค่อยได้กล่าวถึง สายราชวงศ์พระเจ้าตากสิน หรือแม้กระทั่งความหมายสำคัญสำหรับรัชกาลนี้ บทที่ ๔ เป็นเรื่องรัชกาลที่ ๑ ก็ยังเน้นถึง ลักษณะความเป็นกษัตริย์แบบอินดูโดยไม่พูดถึงปัจจัยด้านคนจีนในการพื้นฟูราชวงศ์

กษัตริย์ในอดีตมีมาแล้วด้วยแต่ดันศัตรูที่老子 เป็นอย่างน้อย”^{๗๔} ในที่นี้ไม่ต้องการแยกแยะลักษณะ กษัตริย์เป็นแบบ “จีน” หรือกษัตริย์แบบ “อินดู” ซึ่งนำไปสู่การจำแนกอย่างหยาบๆ จะสังเกตว่า ชาติกรรมของผลิตผลทางวัฒนธรรมทั้งสอง ที่มีกำเนิดจากต้นตอที่เป็นสองหน้า (Janus) ย่อมมีความเป็นมาที่แตกต่างกัน สามก็มีชีวิตและลมหายใจมากกว่ารามเกียรติวรรณกรรมรัชกาลที่ ๑ ซึ่งดัดแปลงมาจากร่ายາไทยแบบสามก็อยู่ในประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์อย่างสม่ำเสมอ กว่ารามเกียรติ สามก็ได้สร้างแรงบันดาลใจให้กับนักเขียน ให้ความบันเทิงและเป็นคติสือนประชาชน และทำรายได้ให้กับผู้พิมพ์ กว่าค่อนเรื่องสามก็เป็นบท

^{๗๔} Dhiravat Na Pombejra, “Crown Trade and Court Politics in Ayutthaya,” ใน *The Southeast Asian Port and Polity : Rise and Demise* (Singapore University Press, 1990), edited by J. Kathirithamby -Wells and John Villiers, 130.

^{๗๕} สำหรับการอภิปรายเรื่องรูปแบบความเป็นไทยในทางประวัติศาสตร์ ดูบทนำของข้าพเจ้าเรื่อง *National Identity and its Defenders : Thailand, 1939-1989*, ed. by Craig J. Reynolds (Clayton, Victoria : Centre of Southeast Asian Studies, Monash University, 1991), 1-40

^{๗๖} Sukunya Bamroongsook, “Chulachomklao Royal Military Academy : The Modernization of Military Education in Thailand (1887-1948),” *Ph.D. dissertation*, Northern Illinois University 1991, 26. มีผู้เขียนอีกท่านหนึ่งที่เสนอว่า คนจีนมีความสัมพันธ์แบบพื้นอันกับคนไทยมากยิ่งกว่ากษัตริย์อินดูอย่างเช่นแขก และขอเรียกห้องให้มีการประเมินเรื่ององค์ประกอบชาวจีนในชีวิตคนไทยใหม่ ให้ดูจากธรรมเกียรติ กันอธิ, “วรรณกรรมจีนในวรรณกรรมไทย,” คิลป์วัฒนธรรม ๗ : ๔ (ก.พ. ๑๙๘๖), ๑๙-๒๖

พูดก็ใช้ภาษาธรรมชาติ ตรงข้ามกับรามเกียรติที่บากบูดถูกกำหนดด้วยรูปแบบการประพันธ์และไม่เป็นธรรมชาติ แต่ทว่าขณะที่ทำเนียบวรรณกรรมที่ถือเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมชาติไทยมักระบุ รามเกียรติรวมอยู่ด้วยเสมอ สามก็ซึ่งได้รับความนิยมกว้างขวางกว่าและขยายได้มากกว่า อาจไม่มีชื่อยูไนน์ แม้แต่เคยได้รับการยกย่องจากการคดีสมอสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ตาม สามก็เป็นเรื่องที่ไม่มีความเป็น “ไทย” เพียงพอตามมาตรฐานทางวัฒนธรรมของผู้บริหารรัฐ ถึงแม้ว่าเกณฑ์ดั้งเดิม “ความเป็นไทย” มีความยืดหยุ่นมากขึ้นในระยะหลัง ตามเหตุผลของกระบวนการการทำให้เป็นสินค้าที่จะได้พูดถึงต่อไป ถึงเวลาแล้วที่ต้องมีการบททวนประเมินฐานะลักษณ์อินดู (Indic) ในประวัติศาสตร์ไทย ที่มักทำให้นักประวัติศาสตร์กล่าวกันว่า “ประเพณีการทหารแบบอินดูมีอิทธิพลอย่างมากในสยาม” โดยไม่มีการกล่าวถึงยุทธศาสตร์ของการเมืองทหารแบบจีนในวรรณคดีoma”^{๗๗}

มีการสุมดัวอย่างทางสังคมที่เสนอแนะว่า สามก็ไม่ใช่เป็นการแปลหากแต่เป็นการสร้างสรรค์ใหม่ในภาษาไทยมากกว่า ด้วยการคำนวนบนพื้นฐานด้วยอย่างข้อมูลอันจำกัด ดร.มาลินีได้สรุปว่าร้อยละหกสิบของสามก็ไม่เหมือนกับ

ดันฉบับภาษาจีน อีกร้อยละสี่สิบก็เป็นเพียงแค่ การแปลที่ใกล้เคียงเท่านั้น และดันฉบับภาษาจีนอีกร้อยละห้าชื่นรวมถึงบทกวี ไม่ได้ปรากฏอยู่ เลยในฉบับภาษาไทย^{๗๗} ผู้แปลในศตวรรษที่ ๑๙ ซึ่งก็คือคณะผู้แปลคนไทย มีบทบาทการตัดสินใจ เกือบห้าหมื่น ในกระบวนการแปล ได้จัดการเปลี่ยน ระบบความคิดจากโลกทัศน์แบบจีนให้มาเป็น แบบไทย ตัวอย่างเช่น “สารคดี” แบบจีนซึ่งเป็น ความคิดแบบเด็กถูกเปลี่ยนไปโดยสิ้นเชิงให้เป็น พุทธธรรมมากขึ้น^{๗๘} นักเขียนร่วมสมัยท่านหนึ่งได้กล่าวถึงค่านิยมพุทธแบบธรรมไนยภายใน เรื่องนี้ด้วย อย่างเช่นความตัญญวัชรุคุณคน การ อุทิศตนและความจงรักภักดีเพื่อผลตอบแทน ความซื่อสัตย์เป็นดัน ว่าทำให้ย่างต่อความเข้าใจ ของผู้อ่าน แต่ค่านิยมเหล่านี้ก็ไม่ใช่องค์จีน ทั้ง หมื่นเป็นตัวอย่างที่สามารถถูกทำให้เป็นไทยใน กระบวนการแปลฉบับย่อ^{๗๙}

สิ่งที่ขาดหายไปถูกข้ามไปและไม่พูดถึง การแปล San Kuo เป็นสามก๊กทำให้นักแปล สมัยใหม่ถือเป็นภาระหน้าที่ต้องจัดการเติมให้ สมบูรณ์ หรือในบางกรณีได้มีการค้นพบต้นฉบับภาษาจีนใหม่ ทำให้ต้องทำงานอย่างหนักเพื่อ “ปฏิสังขรณ์” San Kuo ให้กับผู้อ่าน และเป็น โอกาสที่ผู้แปลสามารถใช้เป็นชื่อเรื่องบอกว่าเป็น การแปลฉบับ “แท้” “จริง” หรือ “ถูกต้อง” สามก๊กฉบับดั้นแปลโดยพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๑ และแต่งขึ้น ภายใต้การอำนวยการของขุนนางชั้นผู้ใหญ่ที่ไว-

วางพระทัยที่สุดคนหนึ่งนั้น ภายในระยะเวลา ๑๐๐ ปี นับตั้งแต่การแต่งเรื่องนี้ ได้ถูกหลายเป็นเรื่องที่ได้รับการแก้ไข ตัดตอนขยายความให้ชัดเจน แยก ส่วนเพื่อใช้เขียนล้อเลียน และลักษณะพิมพ์แล้ว แต่ความพอใจตามผลประโยชน์ที่หลากหลาย ของความต้องการผู้บุรุษคนหนึ่งสืบแต่ย่างไรก็ตาม ยังคงจำเป็นที่ต้องมีการพิสูจน์ว่า สามก๊กเป็นงานนิพนธ์ที่แปลจากจีน ถึงแม้อาจมีการทำให้เป็น ไทยอย่างมากตามความสามารถของผู้แปลที่ ชำนาญการ แต่ความเป็นจีนก็ยังคงอยู่และต้องยัง อยู่เพื่อรองรับเหตุผลในกฎหมายที่เป็นเชือดกัน ซึ่งแฝงอยู่ในด้านนวนิยายเล่มนี้

การแพร่กระจาย ก่อนที่เทคโนโลยีการพิมพ์เข้ามาถึงสยามประเทศปี ๑๘๓๐ การเผยแพร่ สามก๊กฉบับดั้นเขียนเป็นไปอย่างจำกัด แต่เมื่อ กระนั้นก็ตาม สิ่งที่น่าสนใจสำหรับนิยายเรื่องนี้ คือในยุคสมัยซึ่งร้อยกรองเป็นที่นิยมใช้ในการ แต่งวรรณกรรม สามก๊กก็ใช้เดียวกับราชาธิราช พงศาวดารอยุยและพงศาวดารจีนใช้กัน กลับได้ รับการแต่งเป็นความเรียงร้อยแก้ว สามก๊กแม้จะ อยู่ในรูปดัวเขียน แต่นิยายประวัติศาสตร์เรื่องนี้ เป็นที่นิยมอ่านกันหรือพูดให้ชัดเจนคืออ่านออกเสียงกันในวงของบรรดาเจ้านายและขุนนางมาก เสียยิ่งกว่าพงศาวดารไทยที่ราชสำนักให้ความสนใจ ประชุมร่วมกันแต่ง ความเรียงร้อยแก้วทั้งสาม เรื่องนี้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดจิตสำนึก ทางประวัติศาสตร์ของผู้นำยุคปลายศตวรรษที่ ๑๙ และต้นศตวรรษที่ ๑๙ วรรณกรรมเหล่านี้ถูกเผยแพร่

^{๗๗} มาลินี, ๑๙๘๗, ๑๒๓. ในบทที่ ๓ และบทความของเรื่องฉบับปี ๑๙๘๕ ได้อธิบายว่าคณะผู้แปลได้ละ เลยกวีไปเพื่อกำให้การยอมรับเรื่องสามก๊กเป็นไปได้ง่ายขึ้นพร้อมกับให้มีรูปแบบการแต่งแบบร้อยแก้ว มีที่, ๑๙๘๕, ๑๙๐ กันเนื่องจากการแปลนี้ทำเป็นความเรียงเพื่อให้สอดคล้องต่อการอ่านหรือการอ่านออกเสียง

^{๗๘} มาลินี ๑๙๘๗ บทที่ ๑ ได้มีการตัดแปลงข้อเขียนในบทนี้ติดพิมพ์ใน มาลินี ดิลกาลิชย์, “ความสำคัญ ของความคิดทางพุทธศาสนาในสามก๊ก,” วารสารธรรมศาสตร์, ๑๒:๔ (ธ.ค. ๑๙๘๗), หน้า ๕๖-๖๖

^{๗๙} รีนฤทธิ์ สัจพันธ์, อิกบิพลวรรณกรรมต่างประเทศในวรรณกรรมไทย ฉบับแก้ไขใหม่ (กรุงเทพฯ : คณะมนุษศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๑๙๘๒), ๑๓๒

เป็นข่าวกรองทางการเมืองเกี่ยวกับชาวจีน ชาวนครุณและชาวพม่าไปอย่างทันควัน เป็นวิธีการเรียนรู้เกี่ยวกับชาติพันธ์และพวกที่ไม่ใช่ไทย เพื่อให้เข้าใจถึงความสำคัญของ “คนนอก” อันเป็นกลุ่มที่ราชสำนักบูรี-กรุงเทพฯ หาทางปักครองพวกเข้าอยู่ ด้วยเหตุผลดังกล่าวนิยามประวัติศาสตร์เหล่านี้จึงมีหน้าที่ที่ใกล้เคียงกับคำว่าที่ใช้สำหรับการศึกษาไทยก่อนสมัยใหม่

ผู้อ่านสามก็ส่วนใหญ่เป็นชาวไทย-จีน หรือเปล่า เรายังอาจทราบได้ ชาวจีนพอยพอาจมีสำเนาเรื่อง San Kuo ไว้ในความครอบครองเพื่อให้การศึกษาแก่ลูกหลานและอย่างน้อยเพื่อความบันเทิง^{๔๐} สำหรับชาวจีนโพ้นทะเลทั่วไปทั้งเอเชียอาคเนย์ สถาบันก็เป็นผู้อ่านออกเสียง San Kuo ซึ่งเป็นการทำหน้าที่เผยแพร่วัฒนธรรมชุดนี้ไป^{๔๑} ในสยามสำเนาตัวเขียนที่ใช้เป็นแบบพิมพ์เมื่อ ค.ศ. ๑๙๒๘ นั้นเป็นสมบัติของพระบรมวงศ์เธอกรมหลวงวารสารธารา (ค.ศ. ๑๙๒๘-๑๙๓๐) ผู้ที่รู้จักกันดีว่ามีความรู้ความสามารถในการสอนหนังสือให้กับราชสำนักฝ่ายในยุคหนึ่น ในแห่งนี้ยอมหมายความว่างานชั้นนี้เป็นตำราหลักในการศึกษาของชนชั้นนำสยามนั้นเอง^{๔๒} ประเด็นสุดท้ายคือลักษณะทั่วไปของการเผยแพร่กระจายวรรณกรรมสามก็ จากการที่ภาษาเดิมของวรรณกรรมนี้เป็นภาษาจีน ซึ่งเป็นเครื่องมือของ

การสร้างความเป็นจีนในรัฐเอเชียตะวันออกที่อยู่ภายใต้อิทธิพลจีน ดังนั้นนิยามฉบับภาษาไทยเรื่องนี้จึงมีลักษณะของการทำให้ความเป็นไทย (Thai-ifying) หรือพูดอีกอย่างหนึ่งคือวรรณกรรมนี้ช่วยให้ชาวจีนพอยพด้วย และลูกหลานของพวกเข้าจัดการกับความเป็นจีนของพวกเข้าได้ด้วยการจัดหาที่ให้กับความเป็นจีนโดยสัมพันธ์กับเมืองไทยบ้านแห่งที่สองของพวกเข้าได้

สามก็พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. ๑๙๒๕ ที่โรงพิมพ์หมอบรัดเลย์ มิชชันนารีเมริกันผู้นำเข้าวัฒนธรรมเทคโนโลยีตะวันตกคนสำคัญที่สุดคนหนึ่งให้กับชนชั้นนำสยาม^{๔๓} การผลิตชั้นนิยามอิงประวัติศาสตร์ในการพิมพ์ และระบบการพิมพ์ที่ช่วยเสริมสร้างคุณค่าในเนื้อหาอยุทธศาสตร์การเมืองการทหารแบบจีนโบราณนี้ ยังเป็นเรื่องตอกย้ำที่ชัดกันอีกด้วย เนื่องจากว่าการพิมพ์ตามธรรมเนียมของราชสำนักสยามต่อจีน ได้สิ้นสุดลง เมื่อมีการส่งทูตบรรณาการครั้งสุดท้ายในปี ๑๗๕๗ ความทรงจำที่ว่าคิลปการบริหารรัฐแบบจีนเป็นสิ่งที่เหมาะสมกับผู้ปกครองสยามถูกบันทึกไว้เป็นครั้งสุดท้ายในพระราชพงศาวดาร ที่เจ้าพระยาทิพารวงค์ชุนนางในตระกูลบุนนาคล่าไว้ว่า เคยก้ายการแนะนำแด่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอยุทธาริย์เมื่อครั้งขึ้นครองราชย์ ค.ศ. ๑๙๒๘ ให้ทรงถือแบบอย่าง

^{๔๐} มาลินี, ๑๙๔๕, ๘๗.

^{๔๑} ในชุมชนจีนโพ้นทะเลแห่งอื่นในเอเชียอาคเนย์ เช่น ภาคสัചาร์ SanKuo ใช้อ่านออกเสียงให้บรรดาเด็กๆ พังกัน ดู Salmon, 1987, 572 ข้าพเจ้าเห็นด้วยกับการวิจารณ์ของ Salmon (1992, 19) ที่ว่าประวัติศาสตร์นิพนธ์ในปัจจุบันขาดความรู้เรื่องวิธีการเผยแพร่กระจายของนวนิยายจีนในประเทศไทยที่ได้รับอิทธิพลในแบบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ งานของเชอเจาชนจะอุปสรรคเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี

^{๔๒} มาลินี, ๑๙๔๗, ๕๔-๕, เกี่ยวกับสุภาพสตรีผู้สูงศักดิ์ท่านนี้ให้อ่าน Autobiography : The Life of Prince - Patriarch Vajirana of Siam, 1860 - 1921, ed. and trans., โดย Craig J. Reynolds (Athens, Ohio : Ohio University Press, 1979), 11-12, 79.

^{๔๓} มาลินี, ๑๙๔๗, ๔๔-๕ เกี่ยวกับเรื่องหมอบรัดเลย์ ดู Donald C. Lord, *Mo Bradley and Thailand* (Grand Rapids : William B. Eerdmans Publishing Company, 1969)

กษัตริย์นักปราชญ์เจื่นโบราณ ๓ พระองค์ คือเวียชุนและหยุ แต่จริงหรือที่ความทรงจำถึงความเหมาะสมของประสบการณ์ทางการเมืองแบบจีนที่แม้จะถูกทำให้เป็นแค่นิทานได้หายไปพร้อมกับความสัมพันธ์แบบบรรณาการที่ได้ลืมสุดลง เพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการของตลาดที่สร้างขึ้นมาโดยระบบการพิมพ์สมัยใหม่ ยุคนี้มีงานแปลพงศาวดารจีนนิยายอิงประวัติศาสตร์และประวัติบุคคลสำคัญอุกมาเป็นไทยอย่างมากมายและการจัดพิมพ์เป็นหนังสืออีกด้วย”^{๔๔}

การหลักเข้ามาของหนังสือแปลพงศาวดารและนิยายจีนจำนวนมากในช่วงสมัยรัชกาลที่ ๕ ถึงรัชกาลที่ ๖ (ค.ศ. ๑๘๕๑-๑๙๑๕) นี้มีความหมายสำคัญอย่างไร^{๔๕} ก่อให้เกิดความพ้อใจจะอ่านงานประเพทความเรียง และถ้าดูจากปริมาณหนังสือแล้วแสดงว่าต้องมีตลาดที่ใหญ่พอต่อสำหรับให้มีการแปลงานเหล่านี้ได้ ลูกค้างานแปลเหล่านี้เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในเมืองหลวง เคยเป็นคนจีนและครัวที่จะพูดภาษาจีนท่องถิ่นที่เป็นภาษาแม่ของเข้า แต่ปัจจุบันหันมาใช้ภาษาไทยอยู่อย่างตลอดเวลาไม่มากก็น้อย การที่ชนชั้นนำชาวไทย-จีน “แก่” ตัวมากขึ้น ครอบครัวจีนหลายครอบครัวอาศัยอยู่ในราชอาณาจักรแห่งนี้เป็นเวลา ๒-๓ ชั่วอายุคนและเมื่อถึงทศวรรษ ๑๙๖๐ บางคนได้ยกระดับฐานะตัวเองขึ้นมาจนเป็นชนชั้นนำในเมืองหลวง

นัยอีกประการที่มีงานแปลจำนวนมากในยุคนี้ คือมีคนรู้ส่องภาษาที่สามารถแปลงานเหล่านี้ได้ ผู้อุปถัมภ์หรือสปอนเซอร์งานแปลในเวลาหนึ่งมักเป็นขุนนางชั้นผู้ใหญ่ อย่างเช่นพระกุลบุนนาคผู้ซึ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพระราชนิพัฒโนดี^{๔๖}

แต่การเผยแพร่สามก๊กนิยายพงศาวดารจีนทั้งในรูปของตัวเรียนที่ต่อมาภายหลังได้มีการจัดพิมพ์ขึ้นนั้น ที่จริงเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการแพร่กระจายนิยายเรื่องนี้ เป็นไปได้ใหม่ว่าการแปลครั้งแรกกลับที่หนึ่งนั้นเกิดขึ้นโดยไม่ได้ประกาศแก่กลุ่มผู้นำที่รู้หนังสือ อันที่จริงประเพณีบอกเล่าที่ได้มีมา ก่อนที่จะมีสามก๊กฉบับตัวเรียนในประเทศไทย ทำให้การเล่าเรื่องสามก๊กแพร่หลายไปในหมู่นักเรียนนิทานและผู้ฟังเป็นเวลานานกว่าที่จะได้มีการพิมพ์เรื่องอย่างดาวซีน ตามประวัติการเรียนเรื่อง San Kuo ขึ้นใหม่ในสังคมເອເຊີຍແລ້ວເຊີຍ ตะວັນອອກ ได้เล่าไว้ว่าการบอกเล่าด้วยปากเปล่า การบอกเล่าด้วยคำพูดเป็นพลังสำคัญในการกระตุ้นให้เกิดสิ่งที่วอลเตอร์ 옹 (Walter Ong) และอีกหลายคนเรียกว่าการบอกเล่าชั้นสอง (secondary orality) ซึ่งมีบทบาทในการทำให้ผู้บอกร่ายสนุกสนานกับจำนวนฉบับใหม่ที่มีขึ้น สิ่งนี้ก็เกิดขึ้นในแผ่นดินสยาม เช่นกัน แม้ทุกวันนี้ผู้คนที่รู้เรื่องสามก๊กโดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวจีน อยู่พรุ่งแรกรและรุ่นที่สองต่างรักที่จะเล่าหรือพูด

“ รายชื่อหนังสือแปลภาษาจีนนี้ได้รับการพิมพ์แล้วหลายครั้ง คุ้ดว้อย่างในรัตนโกสินทร์ ๑๙๘๒, ๑๒๑-๓, ชื่อเรื่องส่วนใหญ่นำมาจากพระนิพนธ์บกน้ำของสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ดำเนินหนังสือสามก๊ก, ในสามก๊ก ฉบับพิมพ์ ๑๙๑๕ ”

“ ถึงแม้ว่าการศึกษาของมาลินี (๑๘๘๓, ๑๘๘๔, ๑๘๘๕) ; สุนันท์ (๑๘๘๖) และคนอื่นจะได้ตอบคำถามต่อข้อเรียกว่องเมื่อว่า ๑๕ ปีมาแล้วของชาญดี วังพงศ์ ที่ให้นักวิชาการทำการศึกษาอย่างจริงจังถึงการพัฒนาการวรรณกรรมจีนในภาษาไทยทุกยุคทุกช่วงแบบที่เคยถูกมองข้ามไป ดูงานสำรวจโดยสังเขปของ酵อตีในชาญดี วังพงศ์, “วิวัฒนาการของวรรณกรรมจีนแบบจีนและเกี่ยวกับจีนในภาษาไทย,” วารสารธรรมศาสตร์, ๗:๒ (ต.ค.-ธ.ค., ๑๙๗๗), ๑๐๒-๑๓๔.

“ ชาญดี, ๑๙๗๗, ๑๐๒-๑๓๔

ถึงตัวละครตัวโปรดให้ญาติมิตรได้ฟังกัน^{๔๗} การบอกเล่าขั้นสอง (secondary orality) ได้สร้างกลุ่มผู้รับเรื่องนี้เพิ่มขึ้น จนกระทั่งกล้ายเป็นผู้อ่านที่ช่วยทำให้งานสามก๊กที่เขียนขึ้นใหม่หรือฉบับพิมพ์แห่งความหมายเป็นที่ต้องการอยู่

ทั้งหมดนี้ข้าพเจ้าให้มาสู่คำรามถึงวิธีการเผยแพร่นิทานสามก๊กในหมู่ผู้ไม่รู้หันสือ ในประเด็นนี้หลักฐานไทยมีอยู่ไม่มากนัก งานวิจัยที่ทำนองนี้ก็มีน้อย ข้าพเจ้าคงสามารถเสนอความเป็นไปได้เพียงบางข้อ นั่นคือสำหรับคนที่อ่านไม่ได้ทั้งภาษาไทยหรือจีน นักเล่านิทาน (Story tellers) ที่รู้หันสือสามารถเขียนหรือคัดลอกกันอย่างหนึ่งอย่างใดได้ จะทำหน้าที่อ่านสามก๊กเฉพาะตอนที่ซึ่งชอบให้ฟังกัน โดยแลกเปลี่ยนกับผู้เล็กน้อย^{๔๘} จึงชี้ว่าความหลักฐานจากตะวันตกกล่าวว่าแสดงกันมาตั้งแต่ครั้งอยุธยา มีบทบาทอย่างมากในการช่วยแพร่กระจายสามก๊ก ในยุคปัจจุบันยังมีบทละครร่วมที่แต่งจากเรื่องสามก๊ก แต่จีกวีด้วยจากสามก๊กที่ได้เข้าไปอยู่ในวัฒนธรรมการอ่านเขียน (literary culture) ของไทย ทำให้มีคุณค่าต่อความสนใจทางวิชาการในการศึกษาถึงการผลิตซ้ำทางวรรณกรรมเรื่องนี้อย่างไม่ขาดสาย

ส่วนนี้กับลับถูกมองว่าเป็นวัฒนธรรมชาวบ้านที่แปลกแยก เป็นไทยไม่พอที่จะถือว่าเป็นศิลปะการแสดงบนเวที ดังนั้นความคิดที่ว่าจีวะและสามก๊กมีความสัมพันธ์กันจึงต้องได้รับการศึกษาวิจัยต่อไป

อย่างไรก็ตามจีวะเป็นที่นิยมกันในหมู่ชาวจีนใช้แรงงาน ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของชาวจีนอยพยในเมืองไทย ราปี ๑๙๓๐ สถิติเนอร์ได้ให้ตัวเลขชาวจีนอยพยที่เกิดขึ้นในจีนว่ามีจำนวนถึง ๑๐๐,๐๐๐ คน ส่วนใหญ่อาศัยในเมืองหลวงและเป็นกลุ่มผู้ชัชมิว^{๔๙} มีชาวจีนใช้แรงงานมากน้อยเพียงใดในการอุดหนุนซ่อง บ่อน และโรงฝินซึ่งนอกจากทำให้รัฐบาลมีรายได้จากการเก็บภาษี กิจการเหล่านี้ คนเหล่านี้ยังให้การสนับสนุนจีวะหรือการแสดงอื่นๆ ที่เล่นตามงานเทศกาลและงานวัด มีบันทึกว่าได้มีการแสดงจีวะในงานพระราชพิธีฉลองการอัญเชิญพระแก้วมรกตมาจากเวียงจันทน์ ในสมัยรัชกาลพระเจ้าตากสินปลายศตวรรษที่ ๑๙ และในบริเวณพระราชวังเดิมพระเจ้าตากสินก็มีรูปหินลักษณะเดียวกับพระร่วงของตัวละครจีวะอยู่ถึง ๑๒๒ ตัวดังเด่นอยู่^{๕๐} ราชสำนักกรมพระราชวังบวรสถานมงคล วังหน้าในยุค ๑๙๔๐

^{๔๗} มีเกร็ดบอกเล่าประวัติจำนวนมากที่พิสูจน์ปราภูภารณ์นี้ พิรุณ ฉัตรวนิชกุล เป็นตัวอย่างหนึ่ง เขาเล่าว่าเขา กับบิดา ซึ่งเป็นคนจีนเกิดในจังหวัดแต่จีวนี้เมื่อปลายปี ๑๙๕๐ ได้ไปสนามหลวงใกล้พระบรมหาราชวัง ที่นั่นมีแผงลอย หมอดูและคนให้เช่าพระพุทธรูปที่ผู้คนอาจเดินไปจับกลุ่มคุยกันถึงเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับคุณธรรมและข้อบกพร่องของตัวละคร ต่างๆ ในสามก๊ก สัมภาษณ์ส่วนดัว ๕ กุมภาพันธ์ ๑๙๙๑

^{๔๘} ข้อมูลทางชาติพันธ์ที่น่าสนใจเช่นนี้มาจากการนำข้อมูลใน “สามก๊กฉบับวนิพัก,” ฉบับพิมพ์ครั้งแรก ปี ๑๙๔๗ ดูข้อความอธิบายเชิงอรรถที่ ๕๙ ขายขอไม่ได้ให้วันที่หรือหลักฐานในเรื่องวิธีการของวนิพัก

^{๔๙} Skinner, 1957, 70-1. เป็นการสำรวจประจำการประจำปีโดยนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นในช่วงศตวรรษที่ ๑๙ Skinner ชี้ว่าจำนวนนักท่องเที่ยวจำนวนมากจริงนั้นสามารถอธิบายได้ด้วยข้อเท็จจริงที่ว่าชาวญี่ปุ่นให้ความสนใจในเมืองหลวงที่มีชาวจีนมากกว่าแห่งอื่นในประเทศ

^{๕๐} บุญเกิด อรระดัน, บก., คนจีน 200 ปี ภายใต้พระบรมโพธิสมการเด่นทางเศรษฐกิจฉบับพิเศษ (กรุงเทพฯ : เส้นทางเศรษฐกิจ : ๑๙๘๓), ๑๖๙ เกี่ยวกับรูปสลักกินดูหน้า ๒๓๐-๔๗๐. ผู้เขียนนักความนึกคือ ชนัย วรรณสีรีก์ไม่ได้ อ้างหลักฐานไว้ ก็ได้เชื่อมโยงจีวันสามก๊กโดยกล่าวว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๑ ทรงอุปถัมภ์การแสดงจีวะ ระหว่างที่มีการแปลงานนี้จากภาษาจีน

ถึง ๑๘๕๐ ก็ทรงอุปถัมภ์คณะละครจิ้ว กรมพระราชวังบวรวิชยาณุวังหน้าองค์สุดท้ายในยุคนี้ ก็ได้นำเอาหุ่นกระบอกเงินรวมถึงบทละครสำหรับการแสดงหุ่นซึ่งมีเนื้อหาจากเรื่องสามก๊กเข้ามาด้วย^{๕๓} จนถึงกลางศตวรรษนี้ก็ยังมีคณะจิ้วจากความดุ้งเดินทางเข้ามายังประเทศไทย ซึ่งช่าวาชาวจีนอพยพในไทย ยังคงเสริมความเป็นเจ็นด้วยการยอมรับจิ้วรูปแบบการแสดงอย่างโบราณของจีน^{๕๔}

จิ้วมีบทบาทในการแพร่กระจายอยู่ในวัฒนธรรมการเมืองไทยสมัยใหม่ ระยะหลังนี้แสดงออกในรูปแบบจิ้วการเมืองซึ่งเป็นการใช้ยืนล้อเลียนนักการเมือง นิยมเล่นกันในหมู่นิสิตนักศึกษาโดยเฉพาะมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ราชปะ拉ยศตวรรษ ๑๙๖๐ จนถึงกลาง ๑๙๗๐ หลังจากนั้นก็มีเสนออย่างไม่স্মাเเส毋 ผู้นำหัวทุหารและผลเรือนหล่ายคนถูกเขียนล้อเป็นภาพจากตัวละครสามก๊ก ลงพิมพ์ตามหนังสือพิมพ์และในขบวนพาเหรดพิธีแห่งขันฟุดบօลประเพณี จุฬา-ธรรมศาสตร์ประจำปี ซึ่งเวลานั้นเป็นธรรมเนียมไปแล้วที่ข้อห้ามการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล ทุหารได้รับการฝอนคล้ายล้อ^{๕๕} การเสียดสีประชดประชันนักการเมืองนั้นมีลักษณะรุนแรงและทำ

ลายลักษณ์ แต่เป็นไปได้ใหม่ที่หัวผู้จัด นักแสดงและนักเขียนบทล้อเลียนเหล่านี้ได้รับการปกป้องในช่วงที่มีการเซนเซอร์ เพราะสื่อที่ใช้เป็นจีน สื่อ Rupee ลักษณ์แบบจีนทำให้การเสียดสีถูกมองว่าไม่สมจริง และลักษณะแปลกด้ายของจีนถูกนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างดี หน้าที่ที่แนัดในการเป็น “คนนอก” ของความเป็นจีนในจิ้วการเมืองจำเป็นต้องได้รับการอิทธิยาและแยกออกจาก การเป็นเพียงเรื่องสนุกๆ ของผู้ชมเท่านั้น

การทำให้สามก๊กเปลี่ยนรูปไปโดยสิ้นเชิง ในกลุ่มคนพูดไทยเกิดขึ้นอีกครั้งรวดตอนปลายศตวรรษที่ ๑๙ เมื่อมีการนำสามก๊กมาเป็นบทละครนอก ซึ่งเป็นละครสำหรับชาวบ้านใช้เล่นกัน นอกราชสำนัก^{๕๖} เป็นการแสดงที่ดำเนินเรื่องเร็ว เต็มไปด้วยอารมณ์ขัน มีบทโต้เถียง เยาะเย้ยและใช้ภาษาหยาบคาย เจ้าพระยามหินธรัศก์ดำรงชุนนางชั้นผู้ใหญ่ คนสนิทท่านหนึ่งในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีคณะละครของท่านเอง และได้ให้เขียนบทละครขึ้นใช้เล่นสำหรับคณะละคร บทเหล่านี้ส่วนใหญ่แต่งขึ้นโดย อิงเรื่องในวรรณคดีไทย^{๕๗} ละครนอกระเกะหนึ่งที่เจ้าพระยามหินธรุฯ โปรดปรานมากคือละครพันทัง ที่มีการแสดงถึงลักษณะทางชนชาติต่างๆ

^{๕๓} เสตียร ดวงกิจพิย “หันจีน ๑๐๐ ปี ในพิพิธภัณฑ์กรมศิลปากร” ศิลปวัฒนธรรม, ๑๗ (ก.พ. ๑๙๙๑); ๔๐-๔๖.

^{๕๔} นักเขียนผู้หนึ่งยกตัวอย่างความเป็นจีนในกรุงเทพฯ คือเรื่องการพูดภาษาจีนในตลาดสดหลายแห่งที่กรุงเทพฯ นั้นไม่มีการเปลี่ยนแปลงเลยจนกระทั่งสมัยจอมพลสฤษดิ์ ยังมีหญิงจีนกลางคนทำหน้าที่แม่สื่อให้กับชาวจีนจัดทำหอยสูงคู่สมรสชาวจีนให้ ดูฤทธิ์ สมบัติศิริ, เจ้าก้าวเดิน (กรุงเทพฯ : แก้วประกาย, ๑๙๖๖), บทที่ ๔

^{๕๕} สำหรับตัวอย่างให้ดูหนังสือการคุณของนายคชาและชัย ราชวัตร, จิ้วการเมือง (กรุงเทพฯ : ประพันธสถาน; ม.ป.ป.) , เล่ม ๑ ซึ่งจัดพิมพ์ตั้งแต่ปี ๑๙๗๕

^{๕๖} สุนันท์, ๑๙๖๖, บทที่ ๔

^{๕๗} นายกิม สุขยาคาร์ ผู้ได้รับการลงโทษอย่างรุนแรงจากการชั่นักสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการฝ่าฝืนประเพณีอันดีงามในการแสดงหนังสือ เป็นนักเขียนผู้หนึ่งที่ดัดแปลงเรื่องสามก๊กใช้แต่งเป็นบทละครนอกร ; งานของเข้าพเจ้าเรื่อง “Sedition in Thai History : A Nineteenth-Century Poem and its Critics” พิมพ์ใน *Thai Constructions of Knowledge*, ed. Manas Chitakasem and Andrew Turton (London : School of Oriental and African Studies, University of London, 1991) ; 15-36

หลักหลาด ด้วยการแต่งกายของละครที่แต่งเป็น
มอยู่ ลาว พม่า และจีน

ในต้นศตวรรษที่ ๒๐ หนังสือพิมพ์และ
นิตยสารจำนวนมากที่พิมพ์ในเมืองหลวงพากัน
แห่งขันอย่างดุเดือดเพื่อจะหาต้นฉบับที่คิดว่าเป็น
ที่นิยมและติดตลาดได้ง่าย นิยายอิงพงศาวดาร
จีนจำนวนมาก จึงเป็นเครื่องมือที่ง่ายและสะดวก
ในการตอบสนองกลุ่มผู้อ่านชาวไทยที่กำลังขยายตัว
การศึกษาจำนวนมากที่ผ่านมาได้รวมศูนย์ความ
สนใจไปที่บทบาทของวรรณกรรมตะวันตกที่เป็น
ต้นกำเนิดนิยายไทย กระทั่งจะเลียบทบทของ
นิยายพงศาวดารจีนไป ทั้งที่จริงแล้วผู้จัดพิมพ์ใน
สมัยนั้นมีปัญหามากในการจัดหาต้นฉบับซึ่งมีอยู่
ไม่พอเพียงสำหรับการตอบสนองความต้องการ
ของตลาด เวลาันนั้นนักเขียนไทย (Thai authors)
นักแก้ลงทำเป็นพิมพ์ประวัติศาสตร์ที่แปลจาก
ภาษาจีน แต่ความเป็นจริงแล้วหลายเรื่องของ
“พงศาวดารจีน” เหล่านี้แต่งขึ้นในสยามประเทศ
แม้แต่การชำระและจัดพิมพ์หนังสือสามก๊กฉบับ
รัชกาลที่ ๑ ขึ้นใหม่ใน ค.ศ. ๑๙๒๘ นั้น ก็เกิดขึ้น
ภายใต้ปริบบทนี้ที่เกิดมีความต้องการอ่านนิยาย
อิงประวัติศาสตร์จีนใหม่อีก หลังจากนั้น นิยาย
สามก๊กที่ได้รับการแต่งเรื่องให้เป็นตอน และถูก^{๑๔}
แก้ไขอย่างถาวรมาเป็นฉบับเชิงเสียดสี (mock-
oral) โดยนักเขียนที่กับภูต่อนิยายอิงประวัติศาสตร์
จีนที่นิยมแพร่หลายแต่ราระ ซึ่งส่วนใหญ่เขียน
ขึ้นตามความต้องการของตลาด

การแต่งเรื่องให้เป็นตอน (Fragmentation)
อันที่จริงมีการตัดเรื่องสามก๊ก (The Ro-
mance of the Three Kingdoms) ออกเป็นตอน
ไม่ว่าจะเป็นในประเทศไทย หรือแม้แต่ใน

เอเชียอาคเนย์แห่งอินทีมีชาจีนอพยพเข้าไปอาศัย
ถ้าเรามองวิธีการแพร่กระจายเรื่องสามก๊กด้วย
การบอกเล่าและการแสดงจิ้ง การแต่งสามก๊ก
เป็นตอนก็เป็นเรื่องปกติที่ใช้กันทั่วถิ่นคนที่รู้และ
ไม่รู้หนังสือ ไม่มีนักพูดหรือนักเล่านิทานคนใดรู้
เมื่อหาตลาดดังนี้เอง และนิทานเรื่องนี้ก็ไม่จำเป็น
ต้องเล่ากันอย่างต่อเนื่องตามท้องเรื่องฉบับพิมพ์
การดำเนินเรื่องอย่างต่อเนื่องกันนั้นเพิ่มมาทำให้
ระยะหลังในประวัติการเขียนนิยายเรื่องนี้ใน
ประเทศไทย เอกภาพของเรื่องไม่ว่าจะเป็นฉบับดัว
เทียนหรือฉบับพิมพ์อย่างหนังสือสามก๊กฉบับ
ภาษาไทยนั้นเป็นเอกภาพของเรื่องที่ถูกสร้างขึ้น
โดยเป็นเอกภาพที่เป็นระเบียบแบบแผนไป ใน
เวลาที่ผู้คนเล่าเรื่องนี้กันในครอบครัวและหมู่
เพื่อนฝูง ผู้เล่าจะเลือกเล่าเฉพาะส่วนและจุดที่มี
ความหมายที่สุดสำหรับเข้า สามก๊กจึงวงรอบ
บนพรมแดนระหว่างวัฒนธรรมลายลักษณ์และ
การบอกเล่ามาจนทุกวันนี้ ความสามารถในการ
ผลิตช้าของมันจึงอยู่ในขอบเขตที่ผู้คนสามารถดึง^{๑๕}
ตัวละครสามก๊กขึ้นมาใช้ได้ ไม่ว่าจะในรูปคำพูด
หรือการเขียน

ในสยามระหว่างทศวรรษปี ค.ศ. ๑๙๔๐^{๑๖}
และ ๑๙๕๐ เป็นอีกช่วงเวลาในประวัติพัฒนา^{๑๗}
การของสามก๊ก หลังจากเวลาผ่านไปหลายสิบปี
โดยที่นิยายไทยโดยรวมเองได้ผ่านการเปลี่ยนแปลง^{๑๘}
ไปมาก มีนักเขียนสามก๊กจำนวนมากเขียนบทคือ^{๑๙}
“ฉบับฉบับพก” ซึ่งลงพิมพ์เป็นตอนต่อเนื่องครั้ง^{๒๐}
แรกในหนังสือพิมพ์รายวัน นักเขียนผู้นั้นคือ “ยา
ขอบ” นามจริงว่า โชค แพรพันธุ์ (๑๙๐๘-
๑๙๕๖)^{๒๑} ยาขอบอยู่ในกลุ่มนักเขียนมีชื่อเสียงใน
แวดวงของกุหลาน สายประดิษฐ์ บรรณาธิการ

^{๑๔} โชค ได้นำปากกานี้จากกุหลาน สายประดิษฐ์ โดยใช้ชื่อคามนักเขียนเรื่องสั้นชาอังกฤษ W.W Jacob ซึ่ง
เขียนเรื่อง Strand ให้ดู กุหลาน สายประดิษฐ์และคนอื่น, ข้าของอนุสรณ์ (กรุงเทพฯ : แพรพิพิยา, ๑๙๖๑); ๗๑

นักเขียนบทความและนักประพันธ์นิยายผู้สร้างผลลัพธ์ที่เป็นของเขานอกจากในประวัติศาสตร์วรรณกรรมไทยยุค ๒๐ ปีก่อนลงความโลกครั้งที่ ๒ ด้วยการแนะนำของกุหลาบ ยาขอนหันมาใช้ความสามารถของเขาร่วมเรื่องขนาดยาวด้วยจุดมุ่งหมายที่ต้องการ lut ความนิยมต่อนิยายพงคาวการจีนเวลานั้น ซึ่งบรรดาลักษณ์ที่เขียนหนุ่มต่างเห็นว่าเป็นเพียงวรรณกรรมไม่มีสาระ

นักเขียนรุ่นใหม่ในศตวรรษ ๑๙๓๐ ต่างภูมิใจความสำเร็จของการปฏิวัติของพวากษา ที่สามารถดึงดูดความสนใจผู้อ่านออกจากนิยายพงคาวการจีนต้อยคุณภาพเหล่านั้น^{๕๗} ยาขอนทำการปฏิวัติด้วยการเขียนนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่องผู้ชนะสิบพิช ดิพิมพ์ต่อเนื่องกันในหนังสือพิมพ์อ้างกันว่าเป็นนิยายเรื่องนี้มีเค้าเรื่องอิงพงคาวการพม่าที่มีความยาวแต่ ๔ บรรทัด ได้กล่าวเป็นนิยายหลายเล่มจบที่กุหลาบ สายประดิษฐ์ อธินายว่า “เป็นนิยายที่มีพลังยิ่งใหญ่” มีจำนวนถึง ๑,๖๐๐,๐๐๐ คำ ซึ่งถ้าหากวางแผนเรียงกันก็เป็นความยาวถึง ๑๕ กิโลเมตร เมื่อทำเป็นเรื่องของกษัตริย์พม่าองค์หนึ่งและหญิงคนรักหลายคน ได้กล่าวเป็นแบบอย่างนิยายเนื้อหาประเทรอๆ รักๆ^{๕๘} นิยายโรแมนติกที่ดำเนินการนี้มีบทบาทในการชูประเด็นเรื่องความเสมอภาคและการเลือก เวลา นั้นเป็นช่วงที่มีการอภิปรายตอบโต้ความหมายเรื่องชาตินิยมไทยกันในหน้าหนังสือพิมพ์ มีการปฏิรูป

ประมวลกฎหมายแห่งและประเทศกำลังได้รับความกราบทะเกื่อนจากการโคลนล้มระบบสมบูรณ์-ญาสิทธิราชย์ เป็นติด แอบเดอร์สันพบว่ามีนิยายทำนองนี้เกิดขึ้นในบรด้าประเทศไทยอย่างมาก เช่นในประวัติศาสตร์อาคเนย์ (มาเลเซีย เวียดนาม อินโดนีเซีย) นิยายแบบนี้หนุ่นให้เกิดการคิดในกรอบ “เวลาที่เกิดพร้อมกัน” (simultaneous time) การเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกดังกล่าวทำให้ชุมชนจินตกรรมแห่งชาติ (imagined national community) ความเป็นไปได้มากขึ้น^{๕๙}

ตั้งแต่ ศศ. ๑๙๔๓-๑๙๕๕ ยาขอนได้เขียนเรื่องสามก๊กขึ้นใหม่ โดยจัดเนื้อเรื่องใหม่เป็นช่วงประวัติของ ๑๔ ตัวละครเอก^{๖๐} ชื่อเรื่อง “ฉบับวนิพก” นี้มาจากนักเล่านิทานข้างถนนที่ได้พูดไว้ก่อนหน้านี้ว่า เป็นผู้ที่อ่านสามก๊กให้กับผู้ใช้แรงงานที่ไม่รู้หนังสือฟังในยามค่ำคืนบนหน่องยาขอนได้เล่าว่า ผู้ฟังมักเลือกให้เล่าตอนที่เป็นตัวละครโปรดของพวากษา ด้วยเหตุนี้การสร้างเนื้อหาขึ้นใหม่ของยาขอนจึงมีจุดประสงค์ถ่ายทอดงานนี้ในฉบับพิมพ์ด้วยรูปแบบที่ประชาชนชื่นชอบคือการเล่าให้ฟัง วิธีเล่าเรื่องตัวละครทั้ง ๑๔ ตัว ยาขอนสร้างบทบาทในฐานะนักเล่านิทานและดึงดูดผู้อ่านด้วยบทสนทนา อันเป็นการถึงความสนใจไปที่การเล่าเรื่องด้วยคำพูดและใช้ความสามารถดึงให้เรื่องสามก๊กกลับไปสู่การบอกเล่าอีกครั้งหนึ่ง^{๖๑}

^{๕๗} ดูคำอธิบายของกุหลาบ สายประดิษฐ์ ในเรื่อง กบฎทางวรรณกรรมนี้ได้ใน ยาขอนอนุสรณ์, หน้า ๗๔-๕

^{๕๘} สำหรับความเห็นของยาขอนเองที่มองถึงความแตกต่างระหว่างนิยายประวัติศาสตร์กับประวัติศาสตร์นั้นให้ดูผู้ชนะสิบพิช (กรุงเทพฯ : ผดุงศิริกษา , ๑๙๖๖)

^{๕๙} Benedict Anderson, *Imagined Communities: Reflection on the Origin and Spread of Nationalism*, rev.ed. (London: Verso, 1992)

^{๖๐} ฉบับของยาขอนอิงเนื้อหาส่วนใหญ่จาก San-Kuo-Yen-i ฉบับภาษาอังกฤษของ C.H. Brewitt-Taylor นี้การจัดพิมพ์เป็นชุดปกอ่อนที่คัดเลือกจาก ๑๔ ชีวประวัติ ถึงจำนวน ๑๐ ครั้ง นับตั้งแต่ปี ๑๙๘๗ โดยสำนักพิมพ์ออกหน้าฉบับพิมพ์ครั้งหลังสุดเขียนขึ้นเมื่อเดือนมกราคม ๑๙๙๒

^{๖๑} มาลีนี, ๑๙๘๗, บทที่ ๔ ได้พูดถึงอย่างยาวเหยียดในเรื่องเทคนิคการบรรยาย

หน้าว่าง

จำนวนกหอสมุด

หน้าว่าง

จำนวนกหอสมุด

ทุกประเพณีเป็นเรื่องการใช้แล่ห์ก” หรือเป็นเพียงการตอกย้ำให้นักเรียนนายร้อยเหล่านี้ ซึ่งวันหนึ่งพวากษาคงต้องขึ้นมารับตำแหน่งผู้บริหาร อำนาจจักรีสู่ให้มีนิสัยคุ้นเคยเล่าที่เหลี่ยม ยุทธศาสตร์ และการเสียงในสังคมที่พวากษาอาจเรียนรู้ได้จากตัวละครสามก๊ก ข้าพเจ้าอยากรอเสนอว่าการแตกรื่องสามก๊กเป็นตอนในช่วงทศวรรษปี ๑๙๕๐ และ ๑๙๖๐ ให้มีเนื้อหาสำคัญเฉพาะเรื่องการทหารนั้น มีความสัมพันธ์กับเหตุผลที่ว่ามีบทเรียนจำนวนมากในเรื่องการใช้อำนาจที่สามารถเรียนรู้ได้จากการอบรมสามก๊ก^{๗๙}

การทำให้เป็นสินค้า (Commodification) หลังจากการดำเนินความสัมพันธ์กับจีนในระดับปกติกลายเป็นทศวรรษ ๑๙๗๐ ไทยก็ได้มีการจัดวางลักษณะภูมิรัฐศาสตร์ใหม่ขึ้นราตรีดับปี ๑๙๘๐ ขณะนั้นปัญหาการก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ซึ่งรับความช่วยเหลือและการสนับสนุนจากพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้รับการคลี่คลาย และภาพที่เคยคาดให้ประเทศไทยเป็นเหมือนภูมิภาคจีด้วยนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ของรัฐบาลทหาร ที่สืบเนื่องมาตั้งแต่ปี ๑๙๓๐ ก็พอลอยอยู่ดิล ชาวไทยเชื้อสายจีนจำนวนนับพันสามารถเดินทางไปเยือนบ้านเกิดบรรพบุรุษและแสวงหาความเป็นจีนของพวากษาได้ สังχ. พัฒโนทย์ก็เป็นตัวอย่างหนึ่ง เชาทำความคุ้นเคยกับความเป็นจีนอีกครั้งหนึ่ง ในระหว่างเขียนงานสามก๊กในคุก เชาเดินทางไปประเทศไทยในปี ๑๙๗๔ และเขียนบันทึกประสบ-

การณ์ของเขาว่า บันทึกทำงานนี้เป็นหนึ่งในงานอีกหลายร้อยชิ้นของนักแสดงโซคที่เกิดในเมืองไทย และได้จากริกกลับไปพำนักแห่งชาติ^{๘๐} ผลที่ตามมาจากการจัดวางลักษณะภูมิรัฐศาสตร์ใหม่ ทำให้การพาณิชย์และการค้าสัมพันธ์กับเครือข่ายของจีนอย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน^{๘๑} โอกาสทางธุรกิจในประเทศไทยได้เปิดกว้างขึ้น เจริญโกคัณฑ์ ธุรกิจยกษัยใหญ่ด้านธุรกิจการเกษตรและโภคภัณฑ์ ซึ่งบริหารงานโดยทายาทของชาวจีนแต่จีวผู้หนึ่ง ปัจจุบันพวากษามีการลงทุนในประเทศไทย จีนมากกว่าเมืองไทย และการเติบโตทางเศรษฐกิจในกลุ่มประเทศมังกรน้อยเอเชียอาคเนย์ มีอ่องกง สิงคโปร์ ไต้หวัน และเกาหลีใต้เองก็ได้ช่วยกันพัฒนาทุนนิยมไทยอย่างแข็งขัน ในฐานะหงส์ใหญ่ให้กู้เงินทุน ผู้ผลิตและเป็นตลาดสำหรับส่งออกผลิตภัณฑ์ที่ผลิตในประเทศไทย ความสำเร็จทางเศรษฐกิจของເອົ້າຫວັນອອກ ได้ประทับความชอบธรรมให้กับการครอบงำทางเศรษฐกิจไทยของผู้ประกอบการชาวไทยจีนในช่วงทศวรรษ ๑๙๘๐ และต้น ๑๙๙๐ และด้วยความชอบธรรมนี้ ได้ทำให้วัฒนธรรมจีนกล้ายเป็นสัญลักษณ์อันทรงเกียรติทางวัฒนธรรม การทำให้ออกลักษณ์ของจีนเป็นสินค้า แสดงถึงชัยชนะของชนชั้นกลางไทย-จีน ในฐานะที่เป็นชนชั้นกระぐูพีแห่งชาติ

กระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นสัมพันธ์กับรูปแบบทางประวัติศาสตร์ของเอกลักษณ์ชาติไทย ในดันปีทศวรรษ ๑๙๘๐ ได้มีการทำให้ออกลักษณ์

^{๗๙} สมภพ, ๑๙๗๑, ๑๖

^{๘๐} สังχ. พัฒโนทย์, รวมรวม, เที่ยวเมืองแต่รัก ความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้าตากสินกับพระเจ้ากรุงจีน (กรุงเทพฯ : นบก., นบป.)

^{๘๑} เกี่ยวกับการครอบงำของนายทุนและการรวมกลุ่มทันสมัยในประเทศไทยปัจจุบันให้ดู Suehiro Akira, *Capital Accumulation in Thailand, 1855 - 1985* (Tokyo, The Centre for the East Asian Cultural Studies, 1989) บทที่ ๕.๓ และ ๗.๓ ดู Kirikkat Phipatseritham และ Kunio Yoshihara *Business Groups in Thailand* (Singapore, Institute of Southeast Asian Studies, 1983), บทที่ ๒ จากทัศนะที่ว่าเชื้อสายจีนเป็นส่วนหนึ่งและมีส่วนสำคัญในเศรษฐกิจการเมืองของประเทศไทยปัจจุบัน ทำให้แนวคิดว่าผู้ประกอบการ “ลูกที” (indigenous) ซึ่งปราภกในงานเฝ็มหลังนี้มีภัยษา

ของชาติไทยมีลักษณะที่เป็นแบบแผนและเป็นราชการ กระบวนการนี้เกิดขึ้นเพื่อตอบสนอง การส่งเสริมและการตลาดของประเทศให้ดึงดูด นักท่องเที่ยวต่างชาติ^{๗๖} โดยการทำให้ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของชาติกล้ายเป็นสินค้าที่ขายได้ ด้วยแทนและสัญลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม ไม่ว่าจะอยู่ในรูปของพระพุทธรูป หรือวันสำคัญของชาติ สถานที่ท่องเที่ยวชั้นยอด เช่นที่ชะอำ หรือภูเก็ตปัจจุบันนี้สามารถซื้อได้ หรือจับต้องได้ วัฒนธรรมไทยได้กล้ายเป็นสินค้า เป็นสินค้าที่ถูกทำให้เป็นสินค้าที่ต้องขายได้และ แข่งขันได้กับวัฒนธรรมชาติของประเทศอื่นใน ภูมิภาคเอเชียอาคเนย์นี้ วัฒนธรรมจีนก็เป็นผล ผลิตของสินค้าบริโภคที่ขยายได้ในเมืองไทยปัจจุบัน ต้องกล้ายเป็นวัฒนธรรมรอง อญุในกรอบของ วัฒนธรรมแห่งชาติที่ทางการรับรอง วัฒนธรรมรอง ที่ไม่จำเป็นของชาว夷ฯ จีน มองุ หรือลาว ต่างก็มีความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดจากวัฒนธรรม “มาตรฐาน” ของชาติ แต่วัฒนธรรมเหล่านั้นก็ไม่ เป็นอันตรายอีกด้วยแล้ว และไม่จำเป็นต้องถูก ควบคุมหรือทำลายอีกด้วยไปด้วย ในทางตรงข้าม วัฒนธรรมดังกล่าวกลับทำให้การเผยแพร่ภัยของ นักท่องเที่ยวได้พบกับความหลอกลวงและความ น่าดึงดูดใจมากขึ้น

มีด้วยอย่างจำนวนมากที่แสดงถึงการทำให้ วัฒนธรรมจีนเป็นสินค้า ซึ่งกระบวนการนี้เกิด

จากการทำให้วัฒนธรรมแห่งชาติไทยกล้ายเป็น สินค้า การผลิตทางวัฒนธรรมจีนหลายอย่าง เช่นวรรณคดี สิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรม ละคร ทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการ ไม่เพียงแต่พวกกลุ่มเชื้อสายจีนเท่านั้น หากยัง รวมถึงผู้บริโภคผู้คนในไทยกลุ่มนี้อีกด้วย ด้วย หนังสือเกี่ยวกับการแต่งกายและศิลปะจีนเป็น ประจำชั้นพยาบาลที่แสดงถึงความรุ่งเรืองของ วัฒนธรรมจีนในเมืองไทยและกล้ายเป็นสิ่งที่มีความ หมายคุณค่าทางชาติในประเทศไทย^{๗๗} นิตยสาร ศิลปวัฒนธรรม ที่รูปเล่มหนาเข้มใช้กระดาษ อาบน้ำผลิตด้วยคุณภาพสูง ได้ตีพิมพ์บทความ หลายเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรมจีนตั้งแต่ช่วง ก่อตั้งกรุงรัตนโกสินธ์ ๑๔๐๐ เป็นต้นมา และนิตยสารนี้ อาจเป็นสัญลักษณ์ของการอนุรักษ์หลังสมัยใหม่ และการทำให้วัฒนธรรมไม่ว่าจะด้านใดใน ประเทศไทยเป็นสินค้าที่ขายได้^{๗๘} หลังการฉลอง กรุงรัตนโกสินธ์ ๑๔๐๐ ปี เมื่อ ค.ศ. ๑๙๒๒ วารสารเส้นทางเศรษฐกิจ ได้จัดพิมพ์หนังสือเล่ม ใหญ่ ๒ เล่มเกี่ยวกับวัฒนธรรมจีนในกรุงเทพฯ เป็นหลักฐานถึงความสำเร็จในการเส้นทางชีวิตของ ชาวไทยที่เกิดในจีนและทายาทของพวກ夷ฯ^{๗๙} บรรดาชาวไทยลูกจีนที่มีพ่อแม่เกิดในเมืองจีน ได้ หันกลับมาเรียนรู้ความเป็นจีนในอดีตและต่างก็มี ความภูมิใจในกระบวนการดังกล่าว

ถึงแม้ว่าปัจจุบันดูผิวเผินอาจมองได้ว่าไม่

^{๗๖} Reynolds, 1991, 17

^{๗๗} ดูว่าอย่างจากหนังสือเรื่องเกี่ยวกับเพิงสุยซึ่งเป็นศาสตร์ในประเพณีด้านการพยากรณ์ จากระดับอีกด ศิลปน้อย วรรณ , เพิง-สุย (กรุงเทพฯ : โอเดียนส์, ๑๙๙๑)

^{๗๘} ด้วยอย่างเรื่องนี้ ดูศิลปวัฒนธรรม, ๗:๑ (พ.ย. ๑๙๘๕) ดูเรื่องเกี่ยวกับศาลเจ้าจีน โบสถ์ และบ้านเรือนในกรุง เทพฯ : ฉบับที่ ๗:๔ (ก.พ. ๑๙๘๖) ดูเรื่องเกี่ยวกับครุฑจีนในสถาบันรัฐประชานจีน และฉบับที่ ๑๓:๔ (ก.พ. ๑๙๘๗) ดูเรื่องเกี่ยวกับอาหารจีนในประเทศไทย นิตยสารนี้ยังคงให้ความสำคัญกับงานเขียนชุดของจีนเลาหลินเรื่อง แข็งของคนจีน ในฉบับเมื่อเร็วๆ นี้ (๑๙๗๐-๑๙๗๒)

^{๗๙} บุญเตอต, ๑๙๘๗, และหนังสือที่พิมพ์ออกมานานั้น วิทยา วิทยาความรู้คุณ บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ : เส้นทาง เศรษฐกิจ, ๑๙๘๗)

หน้าว่าง

จำนวนก่อสมุด

หน้าว่าง

จำนวนกหอสมุด

เจ้าสัว เป็นคำที่ย้อนกลับไปคิดถึงคำในสมัยศตวรรษที่ ๑๙ ที่ใช้เรียกคนหุนหนังพ่อค้าจีนที่มีบทบาทในการค้าสำเกาจีน แม้ว่าในบางครั้งมีการแปลคำว่า “อภิมหาเศรษฐี” ก็ตาม แต่คำแปลภาษาอังกฤษที่ดีที่สุดสำหรับ “เจ้าสัว” ที่แฟบความหมายถึง ‘อำนาจ-อธิบดี’ และความมั่นคง ก็คือ “ไทรคูน” (tycoon) อันเป็นคำที่ยืมมาจากภาษาจีนนั่นเอง

ข้อความโฆษณาภัตตาหารเจ้าสัวที่ว่านี้ได้เขียนไว้ด้วยตัวหนังสือสายยามบนแผ่นกระดาษ Abramian ระบุว่า “สื่อสารแบบนี้ได้รับการประดิษฐ์เป็นอักษรตัวเขียนแบบจีน อันเป็นวิธีการง่ายๆ ในการแสดงถึงความเป็นเจ้าในโลกการพิมพ์ของไทย โดยมีผู้คนพิมพ์ไว้ในหนังสือชีวประวัติที่สุดที่สุดแล้ว เช่น ชีวประวัติของเจ้าสัว “เจ้าสัว” (tycoon) ในขณะที่กำลังหาทางก้าวขึ้นสู่การดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ทำให้โฆษณาขึ้นนี้ถึงปรากฏอยู่ในที่นี่ คาดเดาว่าคงผ่านการเห็นชอบของตัวท่านด้วย เป็นไปได้เหมือนว่านี่เป็นการตอบข้อถี่ความสำเร็จของธุรกิจประเพณีเจ้าสัว (tycoon) ที่ความหลักแหลมทางธุรกิจของเขารู้สึกว่า “เจ้าสัว” ได้ช่วยกันผลักดันการเติบโตทางเศรษฐกิจให้บรรลุเป้าหมายอย่างเป็นประวัติการณ์ในครั้งหลังของศตวรรษปี ๑๙๘๐ ว่าไปแล้วผลออก ชาลิตเองได้เคยตั้งข้อสังเกตอันแబล์ค์เกียวกับ “การพัฒนาธุรกิจ” ซึ่งเขาย้ายความว่าเป็นการพัฒนาให้ประโยชน์แก่ธุรกิจขนาดใหญ่ด้วยการเอามาจากภาคชนบท ยกจน^{๔๐} ในช่วงต้นศตวรรษปี ๑๙๘๐ อันเป็นระยะที่ขยายมีบทบาทอยู่กับกลุ่มทุนการประชาริป-

โดยนั้น เป็นที่รู้จักกันดีว่าเขามีไว้ใจกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ แต่โฆษณาของนักการเมืองที่ปรากวินหนังสือสุดที่ชีวประวัติของเขามีนี้ชี้เป็นส่วนหนึ่งของการรณรงค์เพื่อสร้างความมั่นใจที่ทำขึ้นตอนปลายปีศตวรรษ ๑๙๘๐ นั้นเป็นการบอกถึงความต้องการที่ต้องผูกขาดอำนาจและมีผลต่อเศรษฐกิจและไม่ใช้ชัดชวาง นักธุรกิจที่ปัจจุบันเป็นผู้สร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทย ถ้าเข้าได้เป็นนายกรัฐมนตรี เขาจะไม่มีเจตนา rájanya ต่อชาวไทยเจ็นผู้ขยันหาเงินเป็นอันขาด^{๔๑} ในครั้งนั้นเขาไม่ประสบความสำเร็จในการรณรงค์เพื่อตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และความพยายามของเขายังคงต้องชะงักกันลงด้วยกรณีรัฐประหารของกลุ่มนายทหารเมื่อวันที่ ๒๕ มกราคมปี ๑๙๘๑

การทำให้เป็น “มายาคติ” ทางการเมือง (Mythification) บนหน้าปกหนังสือประเภท “อาวุท” (how to) เเละหนังสือจัดฉายประโยชน์จากความนิยมที่มีต่อหนังสือสามก๊กอย่างไม่atory ทั้งนี้เพื่อกำให้ข้อแนะนำสำหรับการสร้างความสำเร็จสู่ธุรกิจ นั้นเป็นสิ่งที่ขายได้ด้วยการอ้างสูญมิติที่ว่า “ยังไม่ได้อ่านสามก๊ก อย่าพึงคิดการใหญ่”^{๔๒} สภานิติบัญญัติทำให้เข้าร่วมเข้าใจผิดว่าคำจากสูญมิติโบราณที่จริงแล้วเรื่องนี้ผู้แปลเองซึ่งรับผิดชอบการเขียนสโลแกน “อย่าพึงคิดการใหญ่” ไว้ที่ปัก ได้บอกกับข้าพเจ้าอย่างภูมิใจว่า เขาคิดว่าสิ่งนี้เองเนื่อง

^{๔๐} สัมภาษณ์, กรุงเทพฯ, ๑๕ มี.ย. ๑๙๙๒

^{๔๑} Far Eastern Economic Review, ๒๓ พ.ย. ๑๙๘๘, หน้า ๒๖

^{๔๒} สำหรับภูมิหลังที่ฝ่ายทหารอ่านนำจารูญมิโนไว้ Wang Jienang ธุรกิจขนาดใหญ่ชี้เป็นกลุ่มที่พลเอกชาลิตหลักห่างออกให้คุ้ “Happy Together,” Far Eastern Economic Review, 18 February 1988

^{๔๓} “ยังไม่ได้อ่านสามก๊กอย่าพึงคิดการใหญ่”; กองแคม, 1989

จากรายได้ของยอดขายเรื่อง กลยุทธ์สามก๊กคัมภีร์ บริหารสภาวะส่วนรวมนั้นสูงมาก ดังสุภาษิต หลอกๆ ว่า “อย่าพึงคิดการใหญ่” นี้จึงแสดงถึง ชาตุแท้ด้านบวกของหนังสือสามก๊กว่าอ่านแล้ว ทำให้มีกำไร สุภาษิตที่แต่งขึ้นนี้จึงเป็นการเสียดสี ตอบโต้สุภาษิตที่มักอ้างกันอย่างกว้างขวางว่า “ใครอ่านสามก๊กถึงสามจบคบไม่ได้”^{๗๕} ที่จริง แล้วประโยชน์นี้มีคุณค่ามากกว่าการเป็นแค่สุภาษิต มาก เพราะเป็นประโยชน์ที่รู้จักกันดีมานานในหมู่ คนที่พูดไทย เป็นการแสดงให้เห็นถึงชาตุแท้ ด้านลบที่ว่าความรู้เกี่ยวกับกลอุบายนทางยุทธศาสตร์ในสามก๊ก เช่น กลลวง ความคดโกงและการตีสองหน้า เป็นสิ่งอันตรายมากหากถูกอยู่ใน มือของคนร้าย แม้แต่คนดีมีคุณธรรม ความฉลาด แกลมโกลและปิดบังอำพรางจำนวนหนึ่ง ก็เป็นวิธี การอันจำเป็นเพื่อนำไปสู่จุดหมายเหมือนกัน

ชาตุแท้ของสุภาษิตทั้งสองอาจมองข้าม กันเป็นสองข้าว แต่สาระนั้นต่างเดิมความสมบูรณ์ ให้แก่กันและกัน และในการ “บอกเล่าชั้นสอง” (Secondary orality) เรื่องสามก๊กนี้ก็ให้ແຜคิด บางอย่างด้วย เป็นต้นว่าวิธีที่สามก๊กทำให้ พฤติกรรมทางการเมืองกลยุทธ์เป็นมายาคติ (myth) การที่ตัวละครเอกในสามก๊กนั้นใหญ่กว่าชีวิตจริง ตัวละครเหล่านี้จึงถูกนำมาใช้เป็นแบบที่ขยาย พฤติกรรมของบุคคลสำคัญในสังคม โดยเฉพาะ กลุ่มผู้นำเหล่าทัพ นิยายสามก๊กอันเป็นดำเนิน จินก่าแก่เกิดขึ้นในอดีตกลักษณ์เป็นเรื่องอธิบาย ถึงสิ่งซึ่งผู้มีอำนาจจะต้องทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ หรือรักษาให้อยู่ในมือ แต่สังคมไทยปัจจุบันคือ ยังมีระบบการเมืองแบบเลือกตั้ง องค์กรทางการเมืองซึ่งเห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตัวให้การสนับสนุน ในเรื่องการครอบครองสิ่งในสังคม การซื้อเสียงเลือกตั้ง และอื่นๆ มากกว่าจึงทำให้พฤติกรรมทางการเมือง

ถูกทำให้เข้าใจว่าเป็นเรื่องการดำเนินการด้วยกล อุบายนชาญฉลาด และการซักไยที่เรียบแหลม มากกว่าจะเป็นเรื่องความเชี่ยวชาญในการบริหาร ระบบรัฐสภา ดังนั้นประชาธิปไตยจึงเป็นเพียง นามธรรมเบาบาง เมื่อมันเข้าไปอยู่ในวิธีที่บรรดา ข้าราชการหรือผู้นำกองทัพที่มีอำนาจประพฤติ ปฏิบัติกัน

ยกตัวอย่างในเดือนมิถุนายน ๑๙๙๒ เมื่อดร.อาทิตย์ อุไรรัตน์ ประธานรัฐสภาทำให้ พลอากาศเอก สมบุญ ระหวorch ผู้ที่กลุ่มนายทหาร รุ่นห้าเลือกไว้เชื่อว่าเขาจะได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของคณะรัฐบาลรักษาการ แต่แล้วกลับกลายเป็นนายอานันท์ ปันยารชุน ได้ รับเลือกแทน ปล่อยให้พลอากาศเอก สมบุญ แต่งกายเต็มยศรออยู่ที่บ้าน ทำมกlong ความภูมิใจ และความคาดหวังของเพื่อนฝูงและครอบครัว แต่ แล้วงานฉลองก็ต้องยกเลิกไป กลอุบายนี้มาจาก เรื่องสามก๊ก กลลวงและการดำเนินการอย่างปิดลับ ของ ดร.อาทิตย์ ได้รับการชมเชยอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้ เพราะตัวละครในสามก๊กได้แสดงบทบาท คุณลักษณะเช่นนี้ไว้อย่างมากภายในผิดกัน ใน กรณีของ ดร.อาทิตย์ การติดต่อเจรจาอย่างลับกับ วังกับกลุ่มพระรకการเมืองที่ทหารหนุ่มหลัง และ กับสมาชันล์ประชาธิปไตย กลลวงและการทำงานลับนี้ถูกมองว่าเป็นผลประโยชน์ของสังคม ส่วนใหญ่ที่เป็นผลดีและสร้างความมั่นคงให้กับ ประเทศ

อีกเรื่องหนึ่งคือในวิชากรรมทางการเมือง ของไทยมีประวัติศาสตร์การใช้คำสำหรับเรียกผู้ชาย ในหน่วยงานเพื่อความมั่นคง (ตำรวจ ทหาร และ หน่วยงานประเภทกึ่งทหาร) ที่แสดงถึงรูปธรรม ของอำนาจและการใช้อำนาจในการที่ไม่ถูกต้อง ตามที่ข้าพเจ้าได้เคยอธิบายถึงคำว่า “อัศวิน” มา

^{๗๕} “ใครอ่านสามก๊กถึงสามจบคบไม่ได้”

แล้วว่าเป็นหน่วยกำลังของพลตำรวจแห่ง ศรี-ยานนท์ซึ่งปฏิบัติการเสี่ยงตายเพื่อชาเมืองหลังเหตุการณ์ประท้วงของขบวนการประชาชน เดือนตุลาคม ๑๙๗๓ ซึ่งทำให้การปกครองระบอบทหารถูกโคนลงและผู้นำเผด็จการทหารทั้งสามถูกปีบให้ดองเดินอกประเทศ ถึงแม้มีคำให้เชิญผู้นำทั้งหมด ด้วยความหมายที่ไม่น่ายเกรงอย่างนักว่า “ขุนศึก” แปลเป็นภาษาอังกฤษว่า “militarists” ความจริงมีคำแปลที่ตรงกว่า แต่ลักษณะไปแล้วของ “ขุนศึก” คือ “warlord” ดูเหมือนว่าคำนี้ ตรงกับบทบาทด้วยครรภามากที่ถูกนำมาใช้อธิบายพฤติกรรมทางการเมือง ในหลายปีที่ผ่านมา การเปรียบเทียบด้วยครรภามาก มากใช้กับบรรดา นายพลทหารชั้นสูง ซึ่งหลายคนได้รับยกย่องจาก สื่อมวลชนให้เป็น “บีก”^{๕๔} บีกนี้หมายถึงใหญ่ในทางมืออธิพลเนื่องจากความมีอำนาจของพวกเขารูปแบบไม่ได้หมายถึงรูปร่างใหญ่ ซึ่งผู้นำทั้งหมดรุ่นปัจจุบันมักเป็นรูปร่างผอมเพรียวกว่าแต่ก่อน ผู้นำทหารระดับ “บีก” เหล่านี้ คือผู้ที่นักหนังสือ-พิมพ์ใช้ปากกาเขียนเปิดโปงหรือป้องอีให้เป็นตัวละครรามก็ตัวได้ตัวหนึ่ง

ในปี ๑๙๙๐ เมื่อพลเอกชาลิต ยงใจยุทธ วางแผนขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั้น จังหวะสำหรับเข้าดูไม่เหมาะสม เพราะว่าได้มีการเลือกตั้งนายกรัฐมนตรีขึ้นเรียกก่อน และพลเอกชาลิตเองไม่เคยได้ไปถึงตำแหน่งนั้นเลย สื่อมวลชนตั้งกล่าวว่าเปรียบเทียบกับงาบเบง เสนาธิกิรษุจังรัก กัตตีที่เต็มไปด้วยความเฉลี่ยวฉลาดและความนุ่มนวล แม้ต้องดกอยู่ภัยได้แรงกดดันก็ตาม ทำให้

บุคลิกภาพของเขาเด่นมาก ในการให้สัมภาษณ์ สื่อมวลชนเมื่อเดือนพฤษภาคม ๑๙๙๐ พลเอกชาลิตได้ทำเป็นปฏิเสธการเปรียบเทียบที่ว่าตนเขากล่าวว่า สามก๊กเป็นนิยายเกี่ยวกับสมรภูมิและการต่อสู้เพื่ออำนาจและมีส่วนได้ที่อยู่ในอุดมการณ์ส่วนตัวของเขาโดย เขายังได้พยายามเปลี่ยนความเข้าใจของสังคมที่ว่ากองทัพอาจเข้ามายึดอำนาจอีก ด้วยการเดือนความจำของสื่อมวลชนว่า ในสมัยที่เขายังเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุด เขาได้ทำให้กองทัพไม่เข้ามาถูกเกี่ยวกับการเมืองโดยตรง^{๕๕} ทว่าในหนังสือชีวประวัติสดุดีที่หัวใจสำคัญสุดที่สื่อสารกับผู้อ่าน คือการให้กองทัพไม่เข้ามาถูกเกี่ยวกับการเมืองโดยตรง^{๕๖} ทว่าในหนังสือชีวประวัติสดุดีที่หัวใจสำคัญสุดที่สื่อสารกับผู้อ่าน คือการให้กองทัพไม่เข้ามาถูกเกี่ยวกับการเมืองโดยตรง^{๕๗} และเจ้าภาพรัฐบุรุษผู้มีคุณสมบัติเหมาะสม ซึ่งคุณสมบัติเหล่านั้นจะทำให้เขามหาสมกับตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี ยิ่งทำให้เห็นการเปรียบเทียบกับงาบเบงนั้น เป็นอย่างมาก การเปรียบเทียบธรรมดานักเขียนชีวประวัตินิรนามผู้นี้ ยอมรับว่า้นักหนังสือพิมพ์เป็นต้นเหตุเปรียบเทียบพลเอกชาลิต กับงาบเบง แต่กระนั้นก็ตามในสายตาของนักเขียนนั้น เขากล่าวว่าพลเอกชาลิตนั้นแหลมเป็นตัวงาบเบง เลยทีเดียว เนื่องจากเป็นบุรุษบัญญาไวางูสามารถแก้ปัญหาด่างๆ ด้วยไหวพริบ^{๕๘} อันที่จริงการใช้สติปัญญาอันเฉียบแหลมในการปราบปรามพระยา คอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ตอนต้นศตวรรษ ๑๙๕๐ ด้วยการประกาศพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมนั้น เป็นวิธีแก้ปัญหาที่ใช้ความชำนาญการโดยไม่เสียเลือดเนื้อในการยับยั้งขบวนการก่อการร้าย และเป็นผลสำเร็จมากกว่าวิธีการของผู้นำทหารรุ่นก่อนเสียอีก ในครั้งนั้นพลเอกชาลิตได้

^{๕๔} ดังเช่น บีกเด้ (พลอากาศเอกเกษตร โรจนนิล) บีกตุย (พลเอกอิสรพงศ์ ทบุนกัตติ) บีกจือด (พลเอกสุนทร คงสมพงษ์) บีกจิว (พลเอกชาลิต ยงใจยุทธ) บีกสุ (พลเอกสุจินดา คราประยูร)

^{๕๕} มติชนสุดสัปดาห์ ; ๕ กันยายน ๑๙๙๐ คำวาระของพลเอกชาลิต ยงใจยุทธในเรื่องนี้ เป็นสิ่งที่ได้รับการพิสูจน์ต่อมาเป็นคำพำนัยที่ผิดเพรเว็บระดับแม่ทัพนายพลคนอื่นได้ยึดอำนาจด้วยการรัฐประหารวันที่๒๗ กุมภาพันธ์ ๑๙๗๑

^{๕๖} ชีวิตและผลงานของพลเอกชาลิต ยงใจยุทธ งาบเบงแห่งกองทัพบก (กรุงเทพฯ : หจก. มปป.) , ๑๐

รับข้อเสียงว่ามีความรอบรู้มากกว่านายทหาร
ร่วมรุ่นและผู้นำกองทัพรุ่นก่อนเขา

สุภาษิตสามกํากั้งของแท้และแต่งขึ้นที่
กล่าวถึงนั้นชวนให้คิดว่า สามกําในจินตนาการ
ของประชาชนเป็นนิยายชุดที่เต็มไปด้วยความรู้ที่
ให้อ่านมาพิเศษแก่ผู้รุ่นนั้นเป็นของขล肯ใน “ฉบับ
วนิพก” ยืนยันว่าความรู้นี้มีคุณค่าพอที่จะเรียก
ได้ว่าเป็น “ศาสตร์” เมื่อจากเป็นการให้ความรู้
กับบุตรและแก่ผู้อื่น ความรู้ชนิดนี้ไม่ใช่สำหรับ
เฉพาะกองทัพเท่านั้น หากแต่ยังประโยชน์อย่างที่
เห็นคือ ต่อทั้งนักธุรกิจและนักการเมือง แต่ส่วน
มากมักเป็นนายพลทหารที่ได้รับยี่ห้อของตัวละคร
สามกําที่ใหญ่กว่าตัวจริง เพศที่ใช่ในการเปรียบ
เทียบกับตัวละครสามกําอย่างจริงจังนั้นมีแต่เพียง
เพศชายเท่านั้นที่ได้รับการนำมาเปรียบเทียบกับ
ตัวละครสามกํา แต่ก็ไม่น่าแปลกใจนัก เมื่อจาก
ว่ามีตัวละครผู้หญิงในเรื่องเพียง ๒-๓ ตัวเท่านั้น
และเกือบทั้งหมดมีชีวิตที่อารักษ์ ความกล้าหาญ
ทางทหารนั้น เช้าใจได้ว่าไม่ใช่เป็นเพียงเรื่องการ
ส่งกำลังบำรุงในกองทัพ การจัดวางกำลัง การใช้
ทรัพยากรที่ขาดแคลนอย่างชายหาด ยุทธวิธีใน
การต่อสู้แบบต่างๆ หรืออะไรก็ตามที่แสดงถึงความ
สามารถทางภูมิปัญญาของเพศชาย ความจริงก็
ภักดี และการแก้แค้นผู้ทรงศต่อกำวล์ไว้วางใจ
ทั้งหมดอาจเป็นแก่นเรื่องหลักในสามกํา และ
เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดความคิดที่ว่าสามกํา
เป็นแหล่งความรู้เรื่องอำนาจ ในบริบทนี้คุณปการ
ของสามกําจึงไม่เพียงแต่การผลิตชา้ในเรื่อง
คุณธรรมและความคาดหวัง ที่ช่วยให้ทหารอยู่ใน
อำนาจ แต่ยังช่วยในการมาตรฐานการวัดนอร์มทาง
การเมืองอีกด้วย สามกําช่วยสร้างความนิยม
วัดนอร์มการทหาร ที่พร่ำหลายอุกฤษโตร

ทหารและค่ายทหารในต่างจังหวัด กองทัพไทย
เชื่อมตัวเองเข้ากับสังคมไทยด้วยวิธีการที่ซับซ้อน
และรอยต่อที่ไม่อาจถูกทำลายลงเพียงด้วยการ
ปฏิเสธคำแห่งนายกรัฐมนตรีแก่นายพลทหารที่
ไม่ได้มาจาก การเลือกตั้งหรือใช้วิธีการย้ายพลจากเข้า
ออกจากตำแหน่งผู้อำนวยการรัฐวิสาหกิจเหมือน
เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปี ๑๙๗๔

ผลผลิตทางวัฒนธรรมที่มีการเผยแพร่
อย่างกว้างขวางด้วยรูปแบบต่างๆ มากมาย แม้
กระถังการย่ออยู่ห้อยในรูปของสุภาษิต เมื่อความ
(text) ในสามกํา จึงมีหลายความหมายและออก
เสียงหลายแบบ แต่ไม่มีเนื้อหาตอนใดในนิยาย
เรื่องนี้ที่กล่าวสนับสนุนอย่างชัดเจนต่อความคิด
อำนาจนิยมหรืออุดมการณ์ฝ่ายตรงข้าม เช่นลักษณะ
การปลดปล่อย ความเป็นอิสระและสิทธิอัตโนมัติ
เป็นต้น แม้ว่าบางครั้งมีการมองสามกําอย่างดู
แคลน ว่าสนับสนุนพฤติกรรมทางการเมืองที่เป็น
อันตรายต่อการเมืองแบบเปิด และชัดขวางการให้
อำนาจกับผู้เริ่มต้นที่ดี ด้วยเหตุนี้ในสัปดาห์หลัง
เหตุการณ์พฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๗๔ คอลัมนิสต์
หนังสือพิมพ์คนหนึ่งได้เขียนไว้ว่า ประเทศไทยต้องหัน
ถ้าหากผู้นำเลิกยึดถือสามกําหรือชีวิตของบุคคล
ยิ่งใหญ่อย่างยิ่งขึ้นแล้วและนิปปัน เนื่องจาก
มาอ่านพุทธประวัติแทนมากกว่า๖๐ นี่คือสามกํา
ที่เต็มไปด้วยกลอุบายสกปรกและวิธีการที่ไร้
คุณธรรมที่สุภาษิตเดือนไว้ว่า “ใครอ่านสามกํา
ถึงสามจบคงไม่ได้” บางครั้งการเดือนเช่นนี้ ทำ
ให้เก่ายที่จะเกิดความรู้สึกแอบดื้อต่ำชัตติ เม้นความ
กลัวและระแวงสิ่งที่เป็นต่างชาติ รวมถึงของจาก
ต่างประเทศและสิ่งแปลกแยก ทำให้ขอบเขต
ของงานดังกล่าวและงานประเภทเดียวกันคงอยู่ใน
ภูมิทัศน์แบบจีน แม้เวลาจะผ่านไปนานแล้วก็ตาม

ตะกอนเป็นชั้นๆของการเรียนรู้จากชำราจากต่างประเทศ ไม่ว่าเจ้าหรือตะวันตก สามารถถูกหุดทิ้งออกไปได้ โดยเหลือไว้แต่ซากเก่าของความเป็นไทยในบุคลิกของอัจฉริยะแบบไทย คอลัมนิสต์หนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๙๐ กล่าวไว้ว่า ศรีธนชัยแบบฉบับของคนเจ้าปัญญาของไทยนั้น เทียบไม่ได้เลยกับตัวละครสามก๊ก^{๔๔} ความหมายที่ແแปลไว้ในข้อเขียนนี้คือ สิ่งที่เป็นอันตรายแก่ประเทศไทยหรือต่อคนไทยนั้น เป็นสิ่งที่มาจากการของชาติไทย หรือจากที่อื่น เหมือนเนื้อหาที่อ่านได้จากใบปลิวต่างๆดังกล่าวมาแล้ว ที่พยายามทำลายชีวันการประชาธิปไตยด้วยการมองว่าผู้นำท่านนั้นเป็นคนจีน

ทว่าข้อดังเดือนที่ห้ามอ่านสามก๊ก เมื่องจากคำแนะนำของสามก๊กที่เสนอแนะต่อผู้นำนั้น เป็นของต่างชาติ และนำไปสู่การเมืองที่สกปรกนั้น ที่จริงแล้วได้มองข้ามจุดหนึ่งในนิยายเรื่องนี้ คือ ความจริงใจที่มีต่อคนตัวเล็กๆ ผู้ไร้อำนาจหรือผู้เสียเปรียบ ชนเบ็งเป็นตัวละครที่ชนะใจผู้อ่านชาวไทยได้ เพราะความสามารถเอาชนะฝ่ายตรงข้าม ด้วยการใช้ปัญญามากกว่าการใช้กำลัง^{๔๕} ผู้อ่านจำนวนมากถึงก้าวต่อตอนที่สูกุที่สุดเป็นตอนที่ชนเบ็งถูกบีบให้ทำสิ่งที่ห้ามกับสุมาอีซึ่งมีกำลังทักษะเป็นต่ออย่างทั่วทั่ว ก่อนที่จะบีบเป็นชนเบ็งทำให้ป้อมของชาติไทย

เป็นดินแดนแห่งความสงบและสถานการณ์ปกติ เมื่อสุมาอียกทักษะโจนดีเมื่อกลับพบว่าไม่มีทหารประจำภักดีสายตา มีแต่ชนเบ็งเท่านั้นที่เล่นพิณอยู่บนกำแพงอย่างสงบ ด้วยความแนใจว่า นั้นเป็นกลวงที่อาจทำให้เกิดความผิดพลาดสูญเสียในการสงครามได้ แม่ทักษะสุมาอีจึงเรียกทักษะกลับมาทุกคราวตามที่ทำให้ชนเบ็งได้รับชัยชนะผู้มีชัยโดยไม่ต้องเสียเลือดเนื้อหารแม้แต่เพียงหยดเดียว ผู้อ่อนแองจิ้งไม่ใช้ผู้ไร้อ่านใจ เพียงแต่เข้าต้องมีความฉลาดเหนือคู่ปรับปักษ์

ในบริบทดังกล่าว สามก๊กเป็นที่นิยมในหมู่ผู้อ่านชาวไทย เพราะสามก๊กพูดได้ถูกใจทั้งคนไร้อำนาจจำนวนมากที่ประณานจัดได้สำนักและถูกใจคนเพียงไม่กี่คนที่มีอำนาจอยู่แล้วในเมือง อาจเป็นไปได้ด้วยว่าสามก๊กเป็นที่นิยม เพราะได้สนับสนุนความคิดที่ว่า อำนาจทางการเมืองไม่ใช่นำไปใช้เพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นประการแรก หากแต่ผลประโยชน์ส่วนด้วยมากกว่า กล่าวคือผลประโยชน์ที่ได้จากการใช้อำนาจก่อนอื่น ต้องแบ่งปันกันในกลุ่มเพื่อน ญาติ และบริวาร ก่อนอื่น ผู้ไร้อ่านจักใช้เดียวกับผู้มีอำนาจสามารถฝันที่จะแบ่งปันผลหลวงแห่งความสำเร็จทางดุลยพัชร์ การแบบเดียวกัน

ทุกวันนี้บรรดาเศรษฐีใหญ่ต่างพยายาม

^{๔๔} ไทยรัช ; ๒๖ พฤศจิกายน, ๑๙๙๐. “ชุม” คอลัมนิสต์ท่านหนึ่งได้วิจารณ์เปรียบเทียบประดิษฐ์เมื่อครั้งรัฐบาลนำโดย พลเอกชาติชาย ชุมพะวน (ศรีธนชัย) ได้ประนีประนอมด้วยวิธีการปรับគรม. ซึ่งต้องการความสมดุลแห่งอำนาจระหว่างคุ้ปปักษ์คือ พลเอกชาติชาย (ชนเบ็ง) และพลเอกสุนิตา(สุมาอี) เกี่ยวกับเรื่องเครื่องชนญัชช ดู Viggo Brunns, “The Trickster in Thai Folktales” ใน *Rural Transformation in Southeast Asia*, ed. Christer Gunnarsson et al. (Lund : Nordic Association for Southeast Asian Studies, 1987), 77-93; และ Maenduan Tipaya, comp. *Tales of Sri Thanonchai, Thailand's Artful Trickster* (Bangkok : Naga Books, Patamini, Limited, 1991).

^{๔๕} ด้วยอย่างให้ดูงานเขียนสามก๊กชี้ในหนัง โดยเอียร์ชัย เอี่ยมวรเมธ, สามก๊กปริทรัตน์ (กรุงเทพฯ : บำรุงสารสัน, ๑๙๘๐ ; ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๓, มากกว่าครึ่งเล่ม ได้อุทิศให้ชนเบ็ง และผู้เขียนคนเดียวกันนี้ได้เรียนเรื่องของเบ็งถึง ๕ ตอนใน “วิเคราะห์สามก๊ก,” จากนิตยสารธุรกิจ ธุรกิจหลักทรัพย์, ๒-๔ ธ.ค. ๑๙๙๑ เป็นที่คิดกันว่ารูปปั้นของเบ็งในศาลเจ้าจีนนั้น มีอำนาจศักดิ์สิทธิ์และมีการสักการะบูชาด้วยดอกไม้ รูปและเทียนในวันครุฑจีน ด้วยความหวังที่จะได้รับสิ่งมงคลเป็นผลตอบแทน

ขออภัยที่เป็นขุนศึกออกไป เมื่องจากนับวัน
พากนี้มีแต่ล้าสมัยมากขึ้นในสังคมไทยปัจจุบัน แต่
“สังคมคือธุรกิจ” และ “ธุรกิจคือสังคม” ข้อ
ความที่บ่งบอกถึงพฤติกรรม ศีลธรรม และห่วงทำ-
หนองการเมือง ที่ได้มาจากการก็อกที่ถูกทำให้เป็น
ไทยและจากนิยายอื่นในประเภทเดียวกัน เป็นข้อ
ความที่คนทั้งสองกลุ่มได้รับมาอย่างเป็นธรรมชาติ
และยังช่วยสะท้อนความปรารถนาและความ
ทะยาณอย่างของคนทั้งสองกลุ่มนี้ อันเป็นการซึ่ง
ให้เห็นว่า ทั้งมหาเศรษฐีและขุนศึกมีอะไรที่ร่วม
กันมากกว่าความผันที่คนพูดกันว่าพวกเขاجะ
แยกจากกันอย่างเด็ดขาด